

Monument för skiften

Ett examensarbete om estetiska värden i den cirkulära ekonomin

Daniel Olsson - Arkitektskolan LTH

LUNDS
UNIVERSITET

Monument för skiften | Monuments of shift

AAHM01 | Examensarbete i arkitektur | Degree project in Architecture

Lunds Tekniska Högskola | våren 2023

Författare: Daniel Olsson

Examinator: Per-Johan Dahl

Handledare: Monika Jonson

Tack till min handledare Monika och examinator Per-Johan för all hjälp under examensarbetet och även resten av utbildningen fyllt av intressanta diskussioner och ständig inspiration. Tack till André, Fabian och alla andra i ateljén för ert stöd och feedback. Tack slutligen till Malin, min familj och alla andra vänner som alltid gett mig stöd och uppmuntran under utbildningen och vägen dit.

Förord

En reflektion på arkitektutbildningen

Under min utbildning och praktik har cirkulär ekonomi varit ett centralt ämne och jag har kommit att inse den stora vikt det har för byggnadsindustrin. Att vi nyttjar det vi redan har och planerar för att göra det nybyggda enklare att nedmontera, innebär att vi måste tänka om hur vi bygger. Ett problem vi ser idag är att vi pressar oss själva att bygga snabbare än någonsin förr. I kombination med dagens komplexa bygglagar och byggsystem ser vi redan hur den arkitektoniska kvalitén lider till effektivisering och ekonomisk vinst. Det finns en risk att när vi ska hitta nya lösningar för våra framtida problem lider kvalitén ännu mer än vad den gör idag.

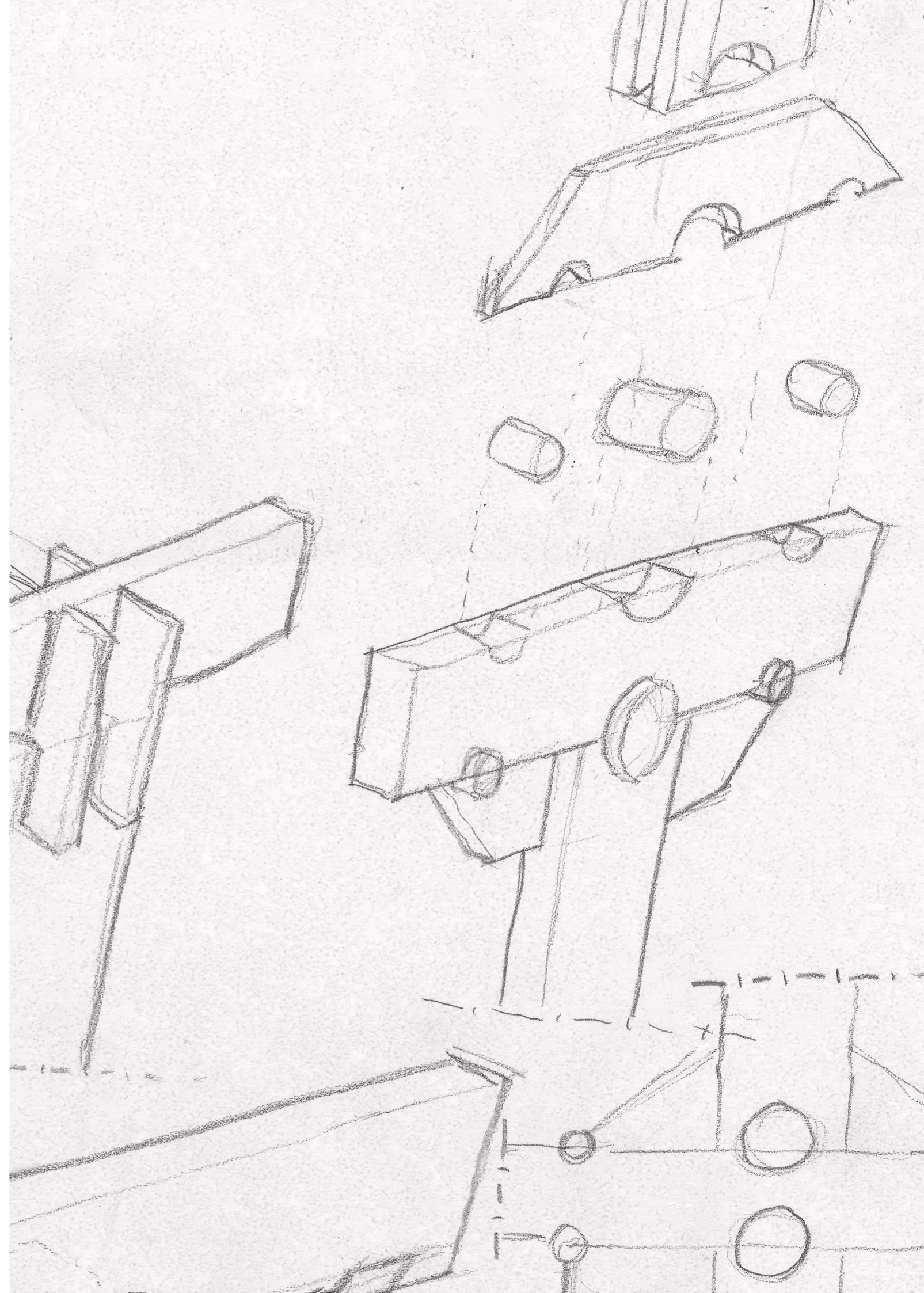
Utifrån dessa reflektioner och från mitt intresse för att undersöka ämnet vidare uppkom frågeställningen "vad är estetiskt värde i den cirkulära ekonomin?". Det gav mig möjligheter att både nyttja den kunskap jag utvecklat under utbildningen men också gräva djupare i ämnet och hitta en egen ingång. Den som letar efter svar på frågeställningen läser dock fel rapport. Fokuset i examensarbetet är att vidareutveckla och visa på de kunskaper som utbildningen gett mig och de frågor som ställs kräver mer än en rapport på masternivå för att kunna presentera ett lämpligt svar. Istället undersöks frågeställningen genom utforskande studier och gestaltningar som rör ämnet för att ta möjligheten att på ett fritt formgivande diskutera frågorna och lära mig mer om dem.

Index

Monument för skiften	1
Ett examensarbete om estetiska värden i den cirkulära ekonomin	1
Daniel Olsson - Arkitektskolan LTH	1
Förord	5
Introduktion	8
Sammanfattning	10
Abstract	11
Frågeställning	12
Målformulering	12
Avgränsningar	12
Metod	13
Våra problem	14
Estetiskt värde	20
Värde och skönhet	22
Konstruktionens och strukturens uttryck	28
Hildebrand om formgivning	34
Konstens, arkitekturens och tektonikens grund i religion	40
Tektoniska grepp av konstnärer	44

Cirkulär ekonomi och design	50
Doughnut economics	52
Materials livslängd i dagens system	60
Up/Re-cycling	61
Design for disassembly	62
Reversible building design	65
Monument och samhälle	68
Monument and counter-monument	70
Anti-monumentala monument	74
Dialogiska monument	76
Monument och förändring	78
Monument för skiften	82
Narrativ	84
Reinkarnationen	88
Materialens berättelse	97
Vandringen	108
En annan permanens	116
Skörden	126
Vikten av vår produktion	133
Tankar om värde	138
Källor	142
Bildkällor	146

Introduktion

Figur 2. Tidiga skisser till examensarbetet (Författarens bild).

Sammanfattning

Detta examensarbete undersöker estetiska värden i arkitektur inom ramarna för cirkulär ekonomi och design. Vad som blir värdefullt när ett samhälle skiftar från vår tids globala kapitalism till ett system där evig tillväxt ersätts av ett resilient system som arbetar inom gränserna för planetens resurser. Rapporten undersöker olika källor kopplade till estetiska värden och cirkulär ekonomi och -design för att kunna dra slutsatser om vad som skulle bli estetiskt värdefullt i ett sådant samhälle.

Inom estetiskt värde diskuteras filosofier från Platon, Hume och Kant om skönhetens subjektivitet eller objektivitet och hur detta sedan kan följas av vidare kulturella och moraliska värderingar som påverkar den slutliga känslan av estetiskt värde. Hur vi bedömer dessa värden diskuteras genom teorier från Hildebrand om hur vi läser form och tektonikens roll i cirkulär design.

Vi går från en tid där resurser ansetts vara oändliga till att de blir begränsade men i historiskt har vi stor erfarenhet av resurseffektivitet

och sparsamhet. Därför undersöks cirkulär ekonomi och några av dess designprinciper i förhållande till historiska referenser.

Genom dessa undersökningar har en ny frågeställning uppkommit som pekar ut konstens och arkitekturens koppling till religion och hur det sekulära samhället påverkat synen på estetik.

Teorierna testas sedan praktisk i utforskande gestaltningar av monument. Monument har nyttjats genom historien för att visa på vad samhället ansåg vara värdefullt just för en särskild tid vilket är anledningen till att de nyttjas som ett arkitektoniskt verktyg. Monumenten som presenteras skildrar en nytolkning av cirkulär ekonomi genom Martin Hägglunds ögon på sekulär tro.

Nyckelord: *estetik, tektonik, cirkulär ekonomi, monument, sekulär tro.*

Abstract

This thesis examines aesthetic values in architecture within the framework of circular economy and design. The objective is to identify what becomes valuable when a society transitions from the current global capitalism to a system where perpetual growth is replaced by a resilient model that operates within the limits of the planet's resources. The thesis analyzes various sources related to aesthetic values, circular economy, and design to draw conclusions about what would be aesthetically valuable in such a society.

These theories are then practically tested through exploratory designs of monuments. Monuments have been utilized throughout history to showcase what society deemed valuable during a specific period, which is why they are employed as an architectural tool. The presented monuments depict a reinterpretation of circular economy through the lens of Martin Hägglund's perspective on secular faith.

Keywords: *aesthetics, tectonics, circular economy, secular faith.*

Frågeställning

Vad är estetiskt värde i den cirkulära ekonomins arkitektur?

Målformulering

Producera utforskande gestaltningar inom temat cirkulär ekonomi som undersöker mötet mellan estetiska värden och cirkulär design.

Avgränsningar

Cirkulär ekonomi i sin helhet är ett brett ämnesområde och ryms därför inte inom ramarna för en rapport eller studie i detta formatet. Denna rapport avgränsas därför till att undersöka och resonera kring övergripande begrepp och som beskriver utvalda designprinciper med hantering av byggnadsmaterial och deras livslängd med anknytning till cirkulär ekonomi. Estetiska värden är också ett stort och omdebatterat område. Begreppets användning i denna rapport anpassas och avgränsas till det valda temat.

Metod

Genom undersökande studier av estetik, cirkulär ekonomi och monument är målet att dra lärdomar och slutsatser för kunna genomföra en gestaltningsprocess som testar det som redovisats. Monument används som ett verktyg för att testa visuella uttryck i förhållande till teorin med dess kapacitet att genom historien visa på vad som ansetts värdefullt för dess samtid. Samtidigt så testas också hur monument kan vara en pådrivande faktor för social och kulturell förändring.

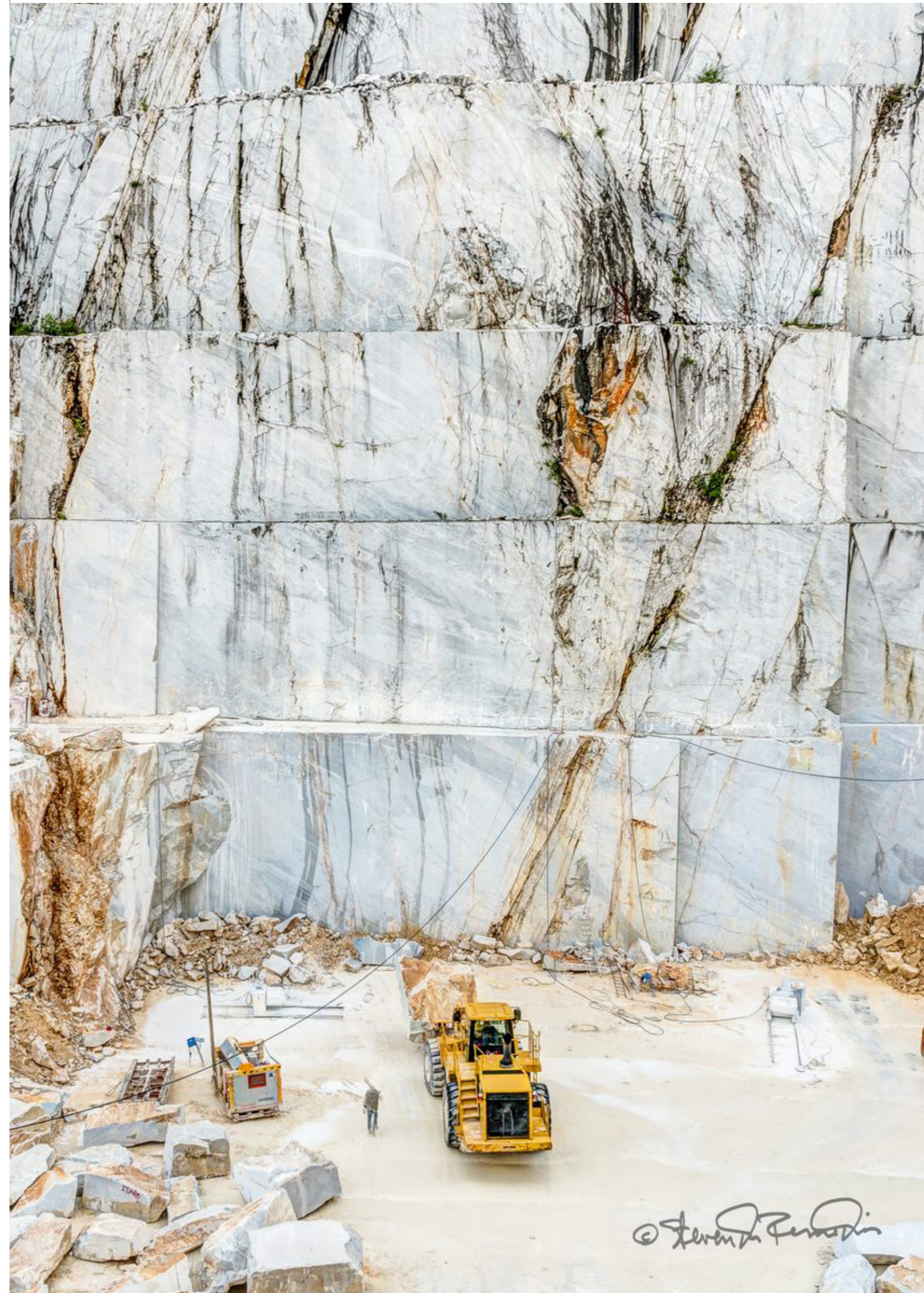
Dessa rutor kommer innehålla reflekterande sammanfattningar och kommentarer till innehållet genom rapporten. De används som ett sätt hålla ihop information och ge en alternativ inläsning för den som endast vill få en överblick av examensarbetet.

Bakgrund

Våra problem

Vi befinner oss i en tid av stor förändring. Vi vet att vårt sätt att producera och konsumera måste förändras fundamentalt för att lösa den ekologiska krisen. Samtidigt vet vi att en sådan förändring skulle kunna innebära en ekonomisk kris då det inte skulle vara lönsamt för företag som är beroende av ekonomisk vinst. Vad innebär det för arkitekturen? Vad innebär det för skönheten?

Figur 3. Marmorbrott i Carrara (Rosmedios 2017) (CC BY-ND 2.0)

© Rosmedios Persepolis

Figur 4. Logotypen för EU:s initiativ New European Bauhaus. (European Union 2022)

Enligt Boverket (2023) släppte bygg- och fastighetssektorn ut 9,8 miljoner ton koldioxidkvaliteter vilket motsvarar 21 procent av Sveriges totala utsläpp av växthusgaser.

Eftersom utsläppen inte stannar inom regions- eller nationsgränser har flera nationsövergripande samarbeten åtagit sig att försöka hitta lösningar på detta problem. *The Green Deal* (eller "EU:s gröna giv") är Europeiska unionens målsättning att bli världens första klimatneutrala region. Detta innefattar bland annat ambitionen att det inte ska vara några nettoutsläpp av växthusgaser år 2050, Den ekonomiska tillväxten har frikopplats från resursförbrukningen och ett EU där inga människor eller platser lämnas utanför. Detta kommer enligt EU påverka majoriteten av samhället och från arkitektens perspektiv är *New European Bauhaus* i fokus (Europeiska Kommissionen n.d.).

New European Bauhaus (NEB) är ett initiativ från Europeiska Unionen som vill göra *The Green Deal* till en kulturell, människocentrerad och positiv upplevelse genom design. EU menar att i spåren av den globala pandemin Covid-19 har det visats att många fakulteter

inom design är sammankopplade och att "nytt tänkande" kommer från att bryta segregationen precis som Bauhaus-rörelsen gjorde för 100 år sedan.

Målet är att skapa en design-rörelse som integrerar tre dimensioner: Hållbarhet (enligt EU:s bedömning där fokus är att sträva efter harmoni mellan natur, miljö och klimat.), Kvalitativa upplevelser (estetik inkluderat) samt inkludering (ekonomisk tillgänglighet) för att visa på att kreativitet är att hitta kostnadseffektiva, inkluderande och attraktiva lösningar för våra klimatrelaterade utmaningar.

Initiativet ämnar att vägleda tänkande, inspirera till andra beteendönster, attrahera marknaden och gemene människa att skapa nya sätt att leva på. Det ultimata fokuset ligger bortom byggnaden, det vill säga att projekten ska förbättra hela samhället (Europeiska Unionen u.d.).

NEB är i min mening ett bra initiativ då det pekar på några av de problem som finns i dagens arbete kring design och samhällsbyggande. Klimatet har varit och är

**Klimatet
kan komma att
fundamentalt förändra
hur vi lever. Antingen
genom förebyggande
åtgärder eller från
dess konsekvenser.
Vad innebär detta för
vår syn på estetiska
värden?**

ett omdebatterat ämne men nu börjar även skönhet bli alltmer omtalat och prioriterat. I den svenska politiken har liknande agendor förts såsom den svenska propositionen "Politik för gestaltad livsmiljö", överlämnad till riksdagen av regeringen Löfven 2018. där ges bland annat kvalitet och skönhetsaspekter företräde framför kortsiktiga ekonomiska överväganden (Kulturdepartementet 2018). Sen dess har också fler initiativ och förslag kommit från

den nuvarande ledande koalitionen inom

Tidö-avtalet där Sverigedekraterna visar sitt egna exempel på vad som bör byggas för att förbättra våra miljöer från deras perspektiv. Detså kallade *Sverigehuset* där de vill skapa "bättre miljöer" genom småskaligt byggande av privatägda villor som ska enligt dem öka tryggheten (Sverigedekraterna 2022).

Frågan om skönhet är också aktiv på sociala medier i Sverige, inte minst via *Arkitektupproret* vars idéer fått stort genomslag genom inlägg och deltagande i det offentliga samtalet.

Modernismen, tillsammans med bauhausrörelsen, representerade tanken om att det gamla Europa hade misslyckats efter första världskriget och drev på smaken av avskalade miljöer som fokuserade mot människans funktionella behov för att företräda en ny tid vilket skapade

ett nytt och på den tiden unikt uttryck (Fazio, Moffet & Wodehouse 2013 s. 455).

Kanske är vi på väg mot en liknande förändring till följd av våra samtida misslyckanden? Är vi på väg att skapa en ny stiltrend som syftar till en klimatneutral arkitektur och stad? Och hur kommer den i så fall se ut? Och hur påverkas den av den samtida debatt vi ser idag om missnöjet över arkitekturens visuella uttryck.

Min personliga farhåga och grunden till frågeställningen i denna rapport är att arkitekten är på väg åt en riktning där estetiska värden går förlorade i desperationen för effektivitet, ekonomi och resursbesparingar, samtidigt som begreppet blir mer och mer laddat med de intensiva diskussioner som sker. Detta examensarbete används därför som en möjlighet till att undersöka vad som är estetiskt värde idag och hur det kan ta form framåt.

Figur 5. Före detta regering Löfven presenterar propositionen "Politik för gestaltad livsmiljö" (Jensfeldt 2018).

Figur 6. Sverigedekraterna presenterar förslaget *Sverigehuset* (Sverigedekraterna 2022).

Studier

Estetiskt värde

”...it is also obvious that our judgments coincide to a remarkable extent: it would be odd or perverse for any person to deny that a perfect rose or a dramatic sunset was beautiful. And it is possible actually to disagree and argue about whether something is beautiful, or to try to show someone that something is beautiful, or learn from someone else why it is.”

Crispin Sartwell (2022)

Figur 7. Jackson Pollocks tavla: One, number 31, 1950. (Moma 2019).

Värde och skönhet

Vid många tillfällen likställer vi estetiskt värde med skönhet, men estetiskt värde kan innehålla fler lager än så. Begreppet "värde" är i sig en svårdefinierad egenskap vars innebörd skiljer sig mellan olika områden. Värdefilosofi kan, enligt Lars Bergström (2021) - professor på Stockholms Universitet, definieras som värderingen av vad som till exempel är bra eller dåligt, vackert eller fult, rätt eller orätt. Enligt Nationalencyklopedin (2023) är några av de vanligaste betydelseerna för estetik begrepp som förnimmelsekunskap och läran om det sköna där det senare tolkas generellt som ganska föråldrat och begränsad. Istället tillkommer många fler begrepp såsom avbildning, symbol, mening och just värde. Estetiskt värde kan därför sammanfattas som en process där vi tar ställning till om något är positivt eller negativt utifrån olika bemärkelser från en specifik upplevelse.

Figur 8. Porträtt av David Hume (Reeve u.å.)

Figur 9. Porträtt av Emmanuell Kant (Vieth u.å.)

Begreppet "vackert" har kommit att bli en kontroversiell fråga i den samtida arkitekturdiskursen. Att skriva en rapport som enbart behandlar frågan om skönhet riskerar att bli utpekad som oseriös och platt i vår tid av effektivisering och vinstdrivande målsättningar. Dock är varken frågan eller kontroversen ny för vår generation eller mindre självklar än vad den varit tidigare i historien.

I inlägget "Beauty" på *Stanford Encyclopedia of Philosophy* pekar Crispin Sartwell (2022) ut en viktig fråga i diskussionen om skönhet som uppkommit genom historien; om skönhet är objektivt eller subjektivt. Många gånger talar vi om att det finns olika smak mellan människor genom den populära frasen "skönhet ligger i betraktarens ögon" vilket antyder att det som uppfattas som vackert helt enkelt är subjektivt. Detta är också vad jag tror är en av grunderna till att ämnet inte behandlas med samma allvar som andra frågor inom arkitektur. Innan 1700-talet såg perspektiven annorlunda ut där en mer objektiv uppfattning av skönhet fanns enligt Sartwell (2022). De klassiska tankarna

Det finns det omedelbara momentet där vi intuitivt reagerar på det visuella uttrycket från ett objekt eller en plats. Därefter finns ett kontemplativt steg där vi utefter vår erfarenhet och kunskap ger ett annat värde i objektet som kan komma att påverka uppfattningen om det estetiska värdet. Ett vackert objekt kan ha ett mörkt ursprung till exempel.

följer de proportioner som utvecklats under antiken och kan kopplas till Platons tankar om den ideala formen och tron på att skönhet har en optimal gestalt som all god konst och formgivning strävar efter att uppnå.

Sartwell (2022) menar att det är när Kant och Humes delar sina perspektiv på frågan som perspektivet skiftar. De såg hur debatter kring skönhet ofta uppstod och började reflektera kring hur individens egna erfarenhet och upplevelse påverkade skönheten i objektet. Deras tankar om smak visade på hur en persons unika bakgrund gav olika respons och att grunden till skönhet ligger i människan, i reaktionen hos en persons upplevelse i njutningen av en form. Formen i sig har inget att göra med dess skönhet och att en värld utan människor skulle i den bemärkelsen inte kunna vara vacker. Kant har också definierat estetiken bakom disinterrest som syftar till hur det finns tillfällen då det värdet ibland bedöms från fel syften. Om du bedömer ett konstverk efter dess värde om den skulle säljas på auktion eller om du skulle stjäla den för att sedan sälja det så är det inte

Genom historien har skönhet tolkats som antingen en gemensam sanning eller som en individuell upplevelse. Var står vi idag och hur kommer det att vara framåt?

allt verkets skönhet du beundrar. Du måste fokusera på objektets egna representation, och egna särdrag som skapar värde.

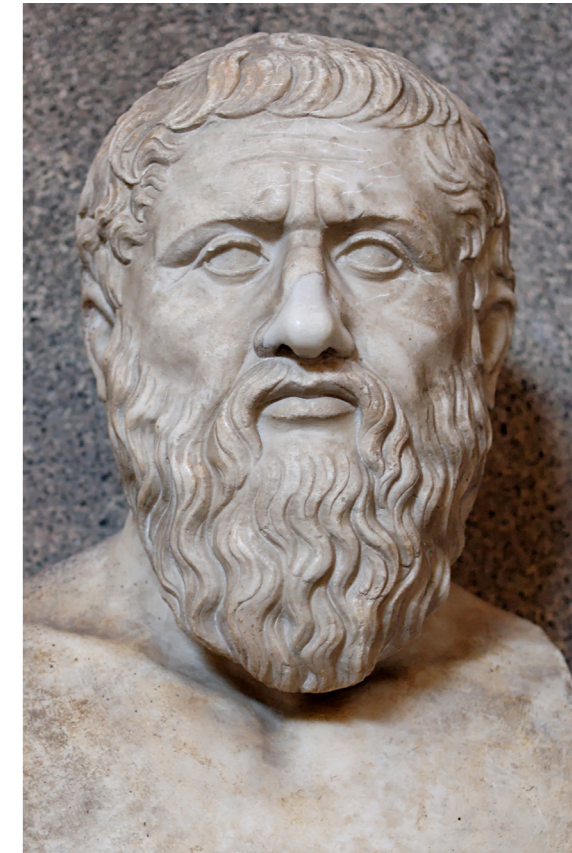
Detta kom sedan att vidareutvecklas av Santayana som pekade ut skönhet som en form av njutning (a pleasure). Ett objekt kan inte vara vackert utan att ge njutning till en person, den måste innehålla ett positivt värde.

Trots att Kant och Humes argumenterar för skönhetens grund i betraktaren såg de hur något gick förlorat när perspektivet skiftade då skönhet sågs som endast ett subjektivt

perspektiv utan grund i sanning. Här vill jag lyfta fram en paradox som Sartwell tar upp:

"...it is also obvious that our judgments coincide to a remarkable extent: it would be odd or perverse for any person to deny that a perfect rose or a dramatic sunset was beautiful. And it is possible actually to disagree and argue about whether something is beautiful, or to try to show someone that something is beautiful, or learn from someone else why it is."

I och med att estetik varit så svårt att diskutera på grund av dess omätbara egenskaper har det trots det gjorts försök till att bevisa positiva kontra negativa effekter av visuella intryck.

Figur 10. Byst föreställande Platon (Nguyen 2006)

A: Triumfbågen

Figur 11. Tidiga skisser till examensarbetet (Författarens bild).

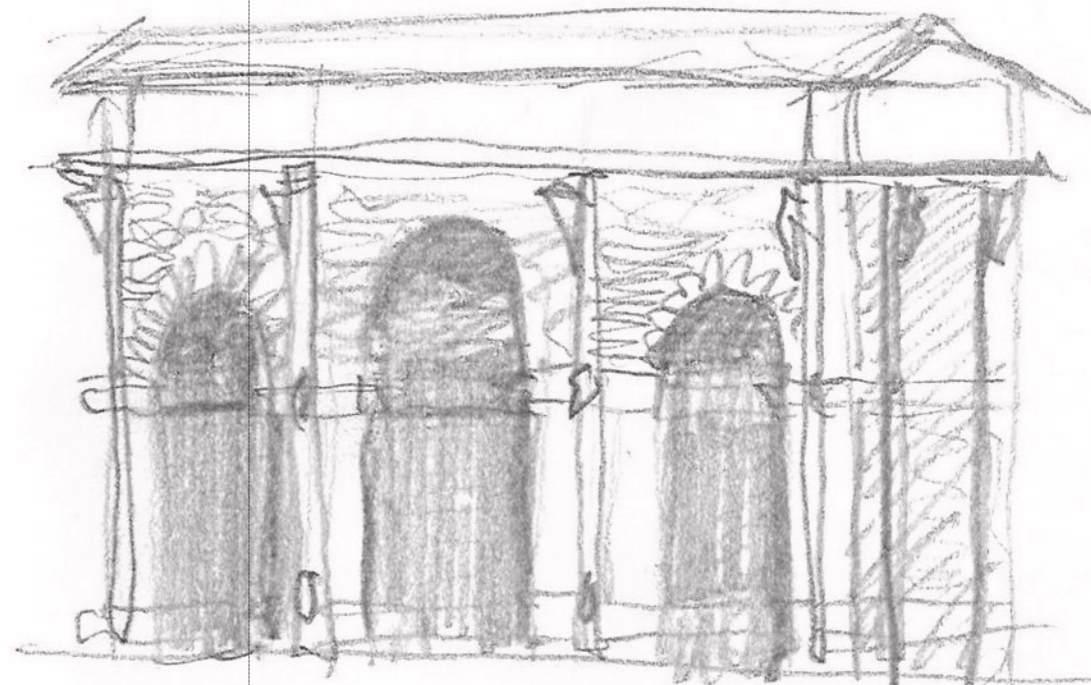
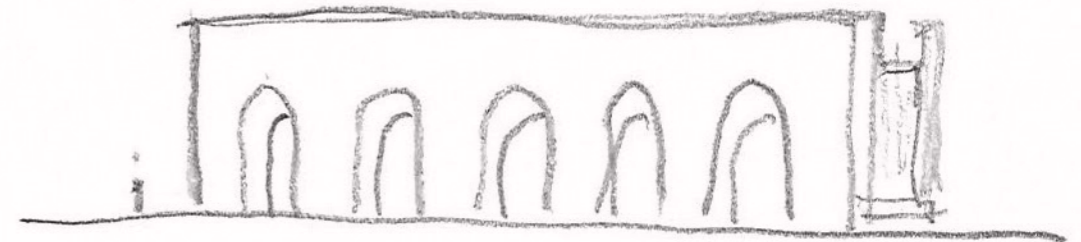
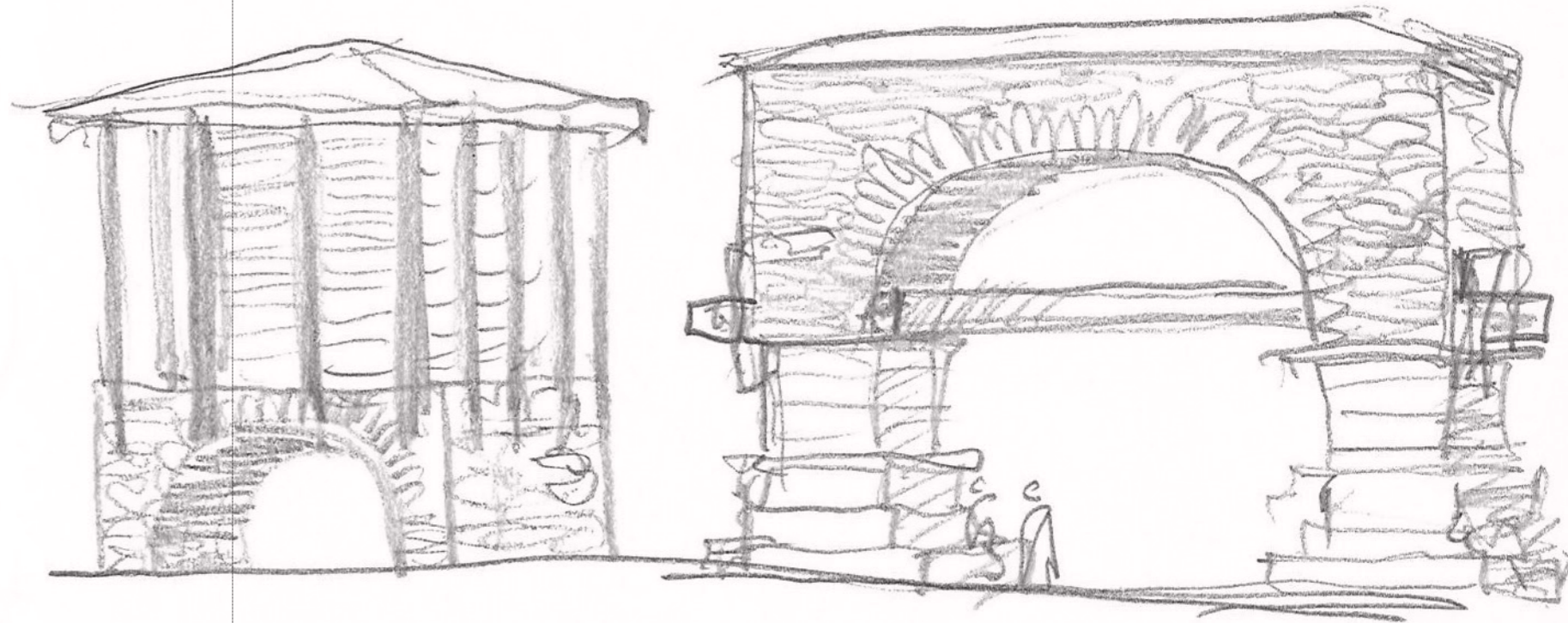
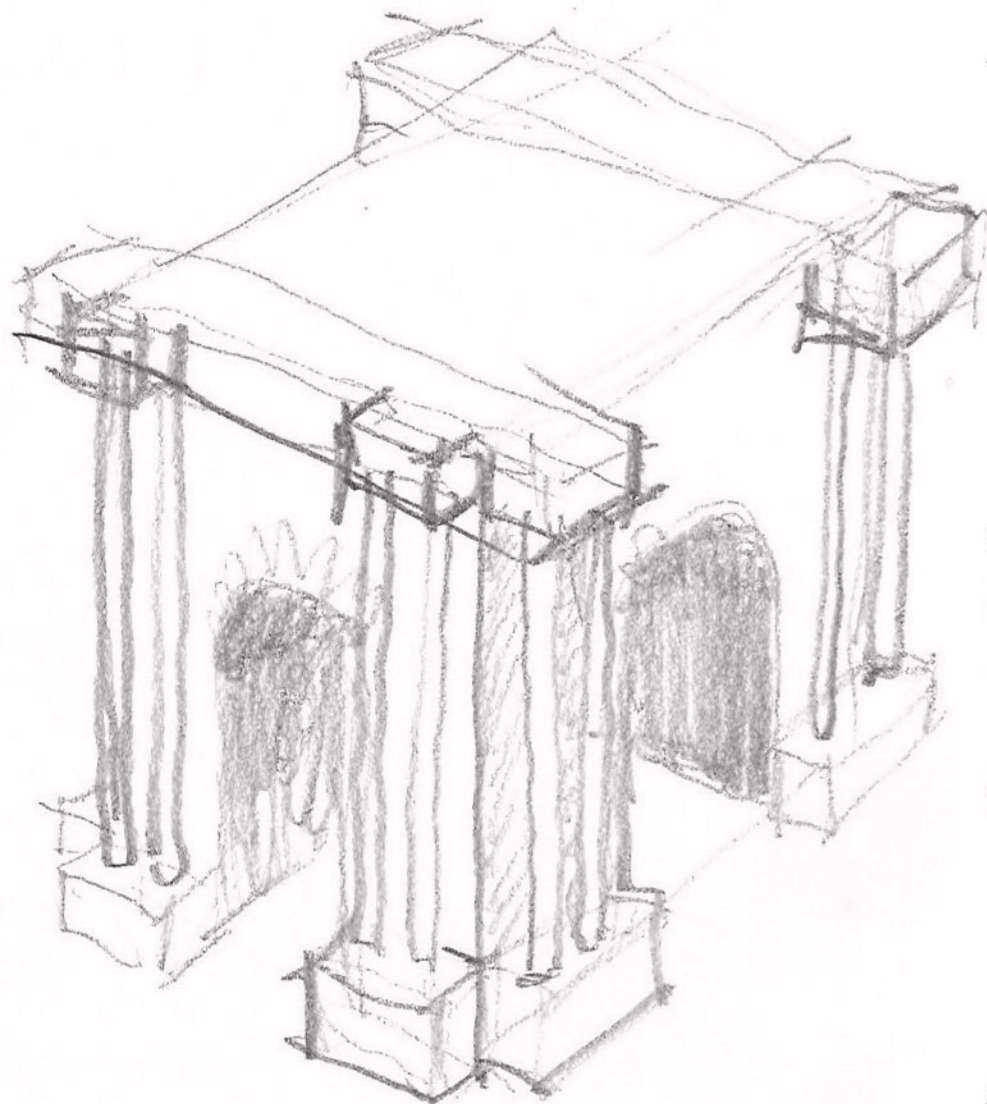
er
ll
er
er
er

om

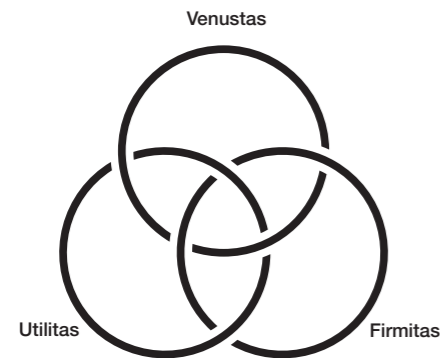
delar.

kan
betonen,

+ll att Men också

säsong Tids-

Konstruktionens och strukturens uttryck

Genom historien har arkitekter låtit sig vägledas av tankesätt och begrepp från Vitruvius texter i hans *Tio böcker om arkitektur*. En definition som han tar upp är uppdelning av arkitekturens värdegrund i *Firmitas*, *Utilitas* och *Venustas*. *Firmitas* syftar till en byggnads konstruktiva hållbarhetsförmåga med hjälp av rätt valda material på rätt plats. *Utilitas* mäter användarvänligheten och att allt fungerar utan hinder och *Venustas* är skönheten som uppstår, enligt Vitruvius, när en arkitektur har rätt symmetri i alla dess delar som gör dess form elegant och tilltalande. Enligt Vitruvius måste all arkitektur byggas efter en balans mellan dessa tre delar för att uppnå rätt kvalitet (Vitruvius 2009).

En filosofi som jag skulle säga balanserar *venustas* och *firmitas* inom arkitekturfilosofi

Figur 12. Illustration av Vitruvius tre principer inom arkitektur (Författarens bild).

senare i historien är *tektonik*. Eduard F. Sekler (1965) har beskrivit tektonik genom att först tydligt separera begreppen *struktur* och *konstruktion*. Att konstruera är ett begrepp för att bygga eller montera något medan att strukturera syftar till att arrangera en samling beståndsdelar. Inom arkitektur används struktur för generella och mer abstrakta system som exempelvis regelverk, valv och kupol. Konstruktion blir därmed ett begrepp för att beskriva resultatet när olika strukturella system har satts samman men vars strukturer hade kunnat utföras av en rad andra metoder och material. Med detta vill också Sekler påvisa de olika konceptens oskiljbara förhållande men också hur det kan vägas mellan ifall den ena parten har en bra och effektiv lösning betyder det inte nödvändigtvis att den andra äger samma höjd i det estetiska uttrycket.

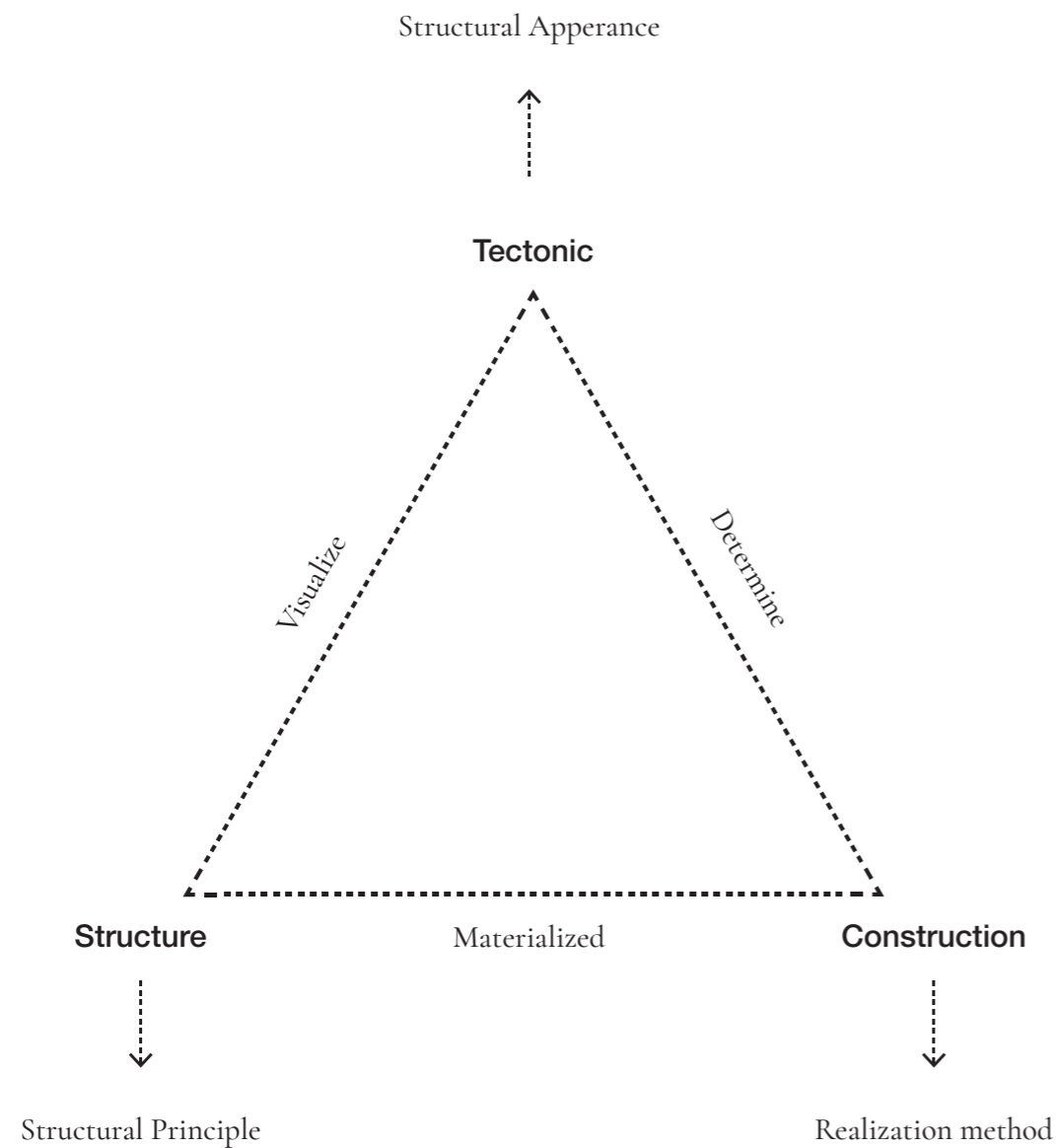
När strukturen har funnit sin plats i en konstruktion kommer det visuella resultatet påvisa särskilda expressiva kvalitéer som är tydligt relaterade till de krafter som vi läser av (inlärt eller naturligt) och de korresponderande

Tektonik kan beskrivas som de expressiva uttryck för form och kraft som finns i en konstruktion och struktur.

komponenter som finns i byggnaden. Denna uppfattning kan inte beskrivas enbart i begreppen *struktur* eller *konstruktion* utan när det gäller kvalitéer i en relation mellan form och kraft är det *tektonik* som ska brukas menar Sekler.

Om vi då återvänder till Vitruvius begrepp så kan vi uttrycka det som att tektonik är strukturen och konstruktionens *venustas*. Dessa expressiva kvalitéer kan vara svårdiskuterade då de inte går att mäta genom siffror som när en ingenjör beräknar hållfastheten i en struktur, vilket kan vara anledningen till att det inte prioriteras på samma sätt i byggbranschen idag.

Sekler lyfter fram att Heinrich Wöflin var en av de som kom att koppla tektonik som

Figur 13. Illustration av Seklers teorier om tektonik (Författarens bild).

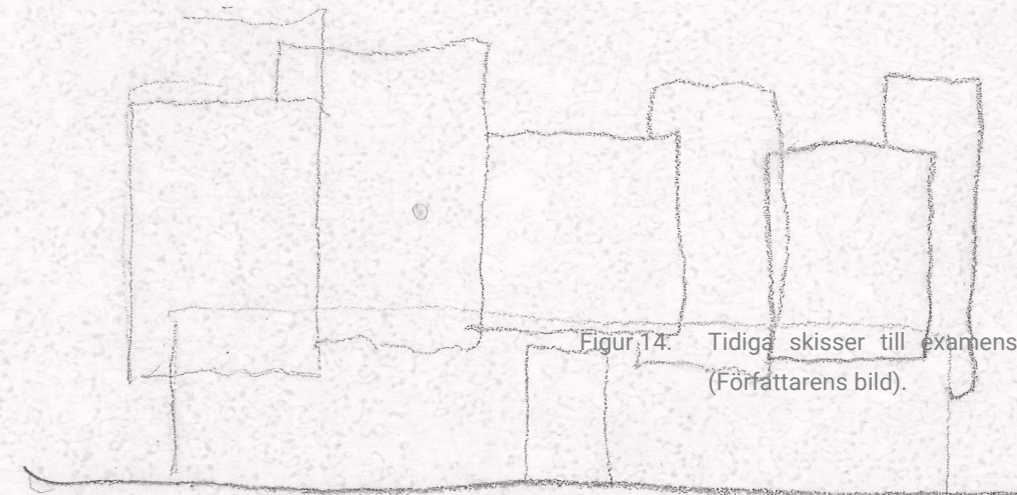
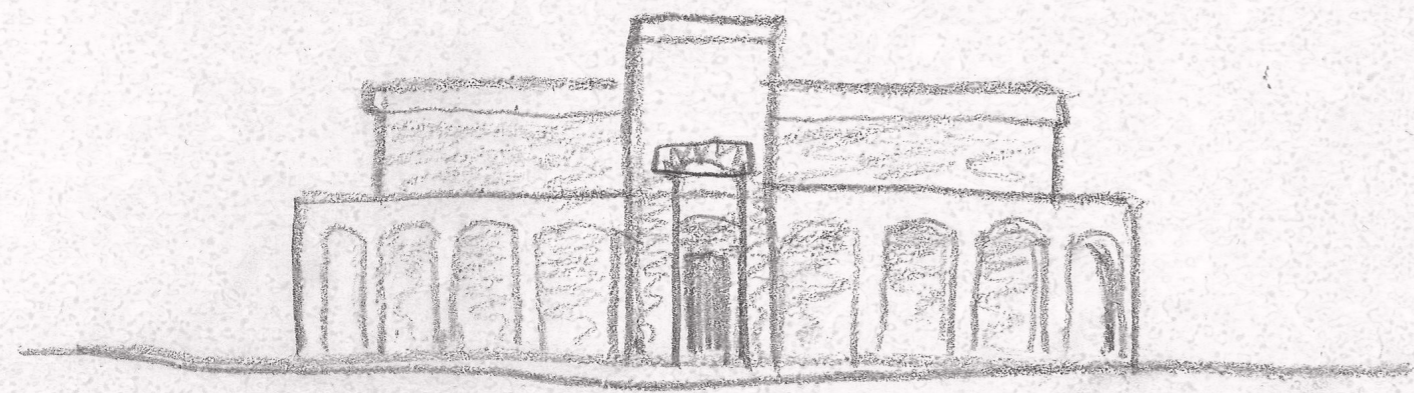
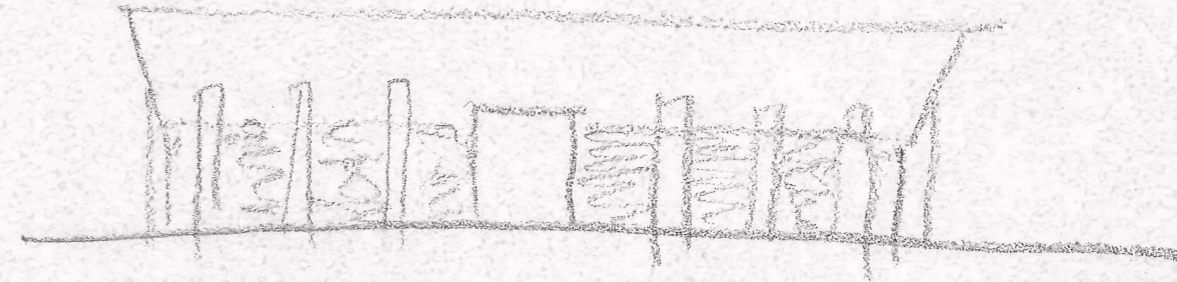
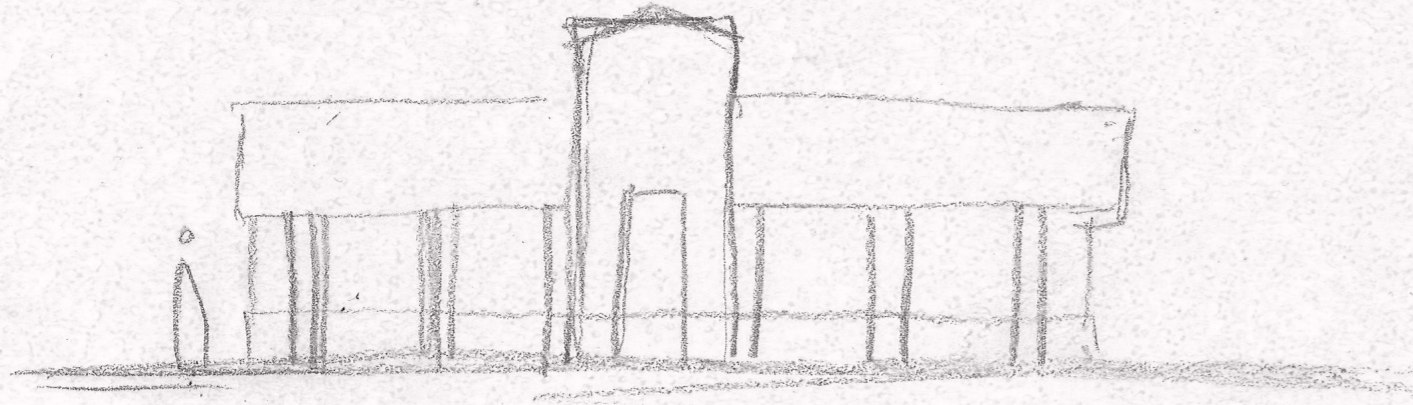
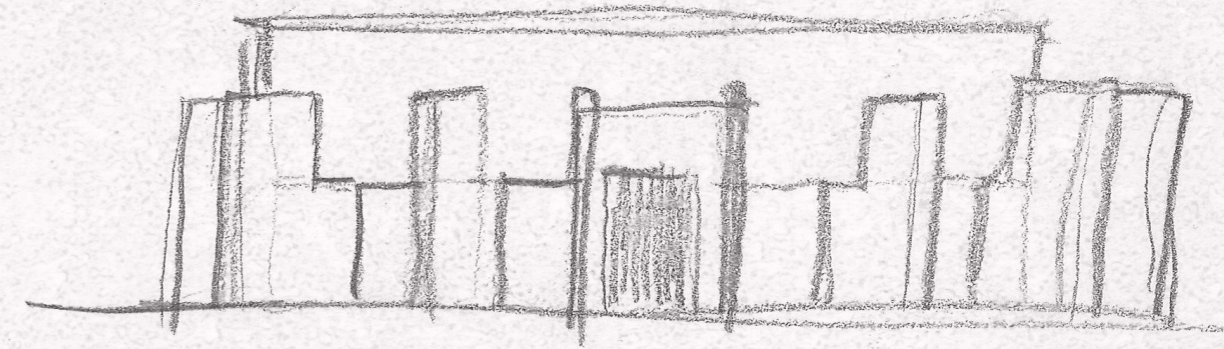
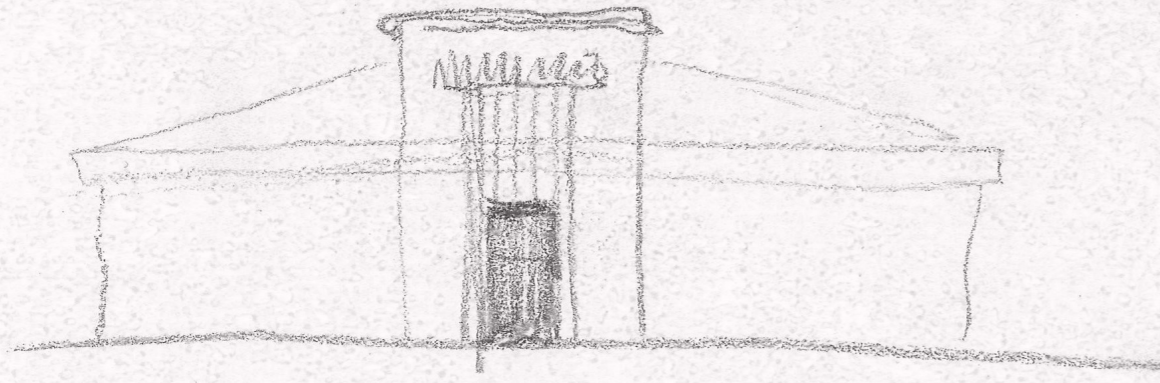
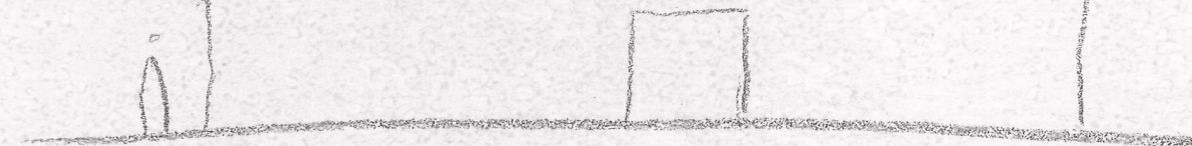
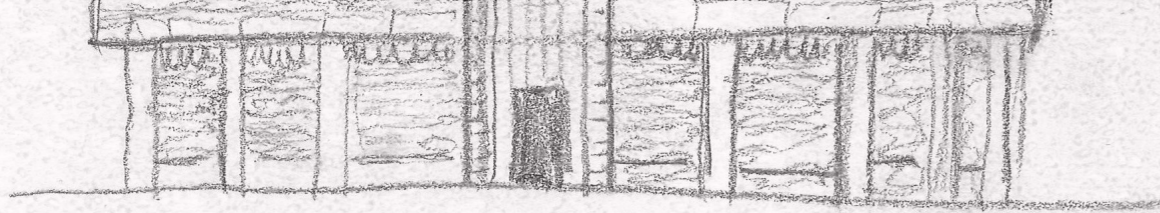
en speciellt stark manifestation för *empati* inom arkitektur. Wöfflins analyser inom ämnet arkitektur och andra konstformer kom att påverka efterföljande generationer då han ställde sig frågan: "How can tectonic forms be expressive?" och fann sig i följande förklaring: "We supposit our own image under all appearances.". Jag personligen tyckte detta är svårt att tolka men har kommit fram till att han menar att vi jämför varje objekts formgivning i relation till vår egen avbild. Därmed kan vi känna mer eller mindre empati (emotionell koppling) för en artefakt beroende hur nära vi läser av objektet i förhållande till den allmänna mänskliga gestalten.

Jag tolkar Wöfflins *empati* som en nytolkning av den uråldriga tron om människans direkta relation med formerna inom arkitektur som Vitruvius beskriver i bok IV. I detta kapitel ger Vitruvius en förklaring till proportionerna i koloniordningarna och hur de följer den mänskliga kroppen. De ville att de skulle vara starka nog att bära upp stora laster men samtidigt vara tillfredsställande för ögat vilket enligt Vitruvius

**Enligt Heinrich Wöfflin
läser vi av form genom
tanken på vår egen
avbild och skapar en
förståelse för dess
uttryck genom det.**

ledde de till att de studerade måtten i den mänskliga kroppen och gav olika riktlinjer för mått som följer de goda proportionerna utifrån människan.

Av de tre koncepten (struktur, konstruktion och tektonik) som Sekler presenterat menar han att arkitekten möjligtvis inte kan kontrollera aspekter från struktur och konstruktion i alla skeden på den nivå som hen skulle vilja, men titeln som mästaren av tektoniskt uttryckande går alltid till arkitekten.

Figur 14. Tidiga skisser till examensarbetet (Författarens bild).

Hildebrand om formgivning

För att bättre förstå processerna bakom de abstrakta expressiva värden som vi talar om inom estetik och tektonik är det värt att inspireras av konst. Speciellt konstinriktningar som hanterar tankar om estetiskt värde och formspråk på ett mer renodlat sätt, utan de krav som arkitekter ställer på sig om *Firmitas* och *Utilitas*.

En källa till att förstå grunden i konstnärligt tänkande, formgivning och perception är Adolf von Hildebrands bok "The Problem with Form in Painting and Sculpture" (1907). Hildebrand vill genom sin bok skilja på arbetsmetoderna *imitativ*- och *arkitektonisk* process inom konst och skulptur. *Imitativ* i sammanhanget syftar till studien av *naturen* (ett begrepp jag tolkar som all form eller ett annat ord för världen som Hildebrand använder) och där han kritiskt argumenterar att konstnären begränsar sig själv om den stannar vid det rent avbildande. Genom att konstnären höjer sig från det imitativa till

Figur 15. Porträtt av Adolf von Hildebrand (Steakley 2009)

ett högre plan där konstnären likt i drama eller symfoni inser att naturen i sig saknar ett visst djup. Konstnären kan då genom en *arkitektonisk* metod utvecklas till något som går bort från naturalism till en status av sann konst. Något som jag tolkar gör verket mer mänskligt än det rent imitativa enligt Hildebrand.

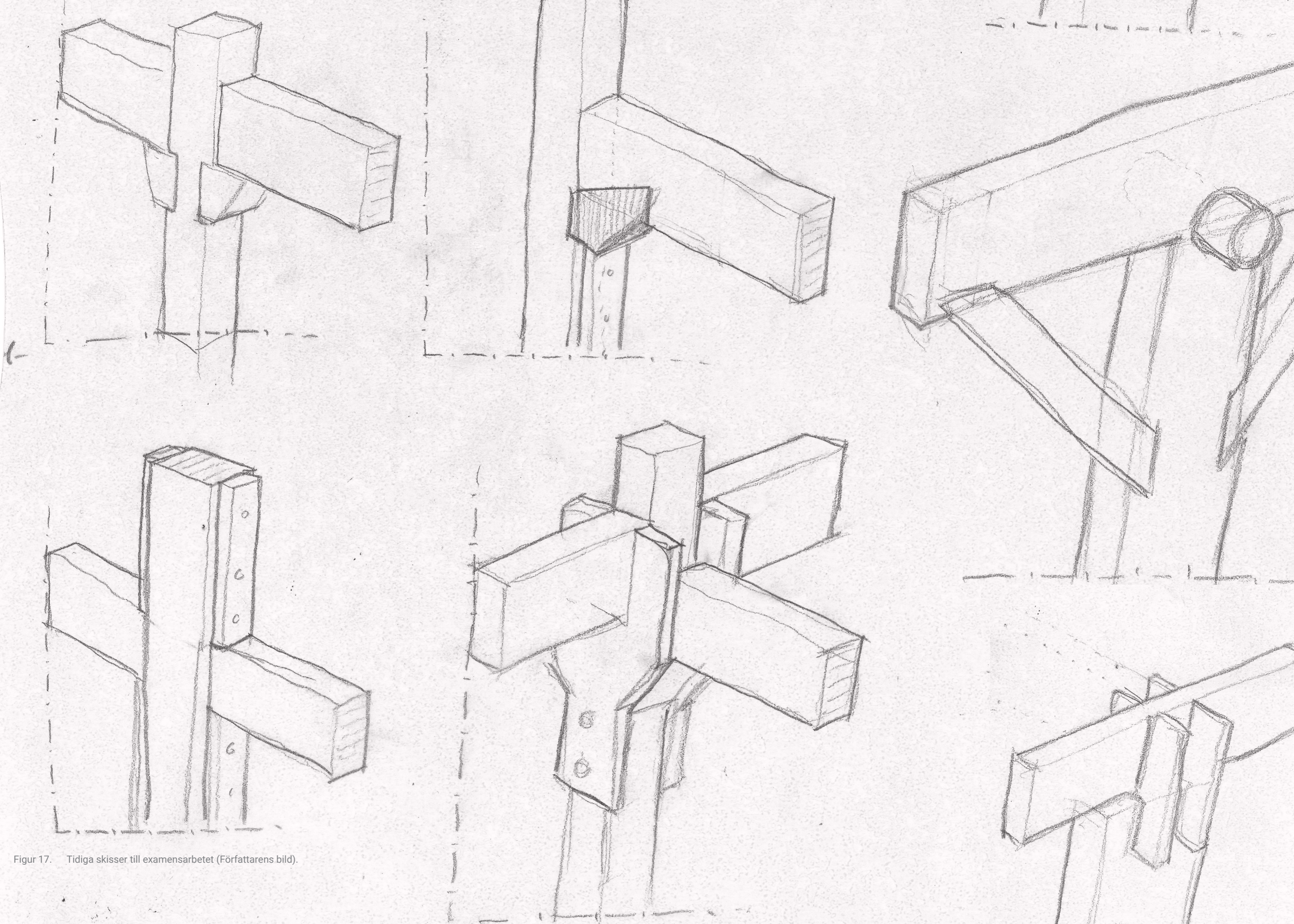
Hildebrand diskuterar också hur vi människor läser in formers historia och framtid. Vi läser av bakgrunden utifrån de spår vi ser på objektet som i sin tur kan påverka hur vi upplever uttrycket av den. Medvetet eller omedvetet läser vi av en struktur och hur den bärs upp vilket markant kan påverka vad den uttrycker.

Det innefattar också att vi människor alltid försöker logiskt förklara hur något blivit till i min tolkning. När vi ser spåren av Giacomettis händer på hans skulpturer upplever vi hur han har skapat dem. Vi känner Giacometti i formens delgestalter utöver den välgestaltade helheten. Där vill jag jämföra det med andra hantverk som är grovt bearbetade för att vi upplever mer liv i det genom att vi förstår arbetet och tiden som har lagts bakom det. Innan industriella revolutionen fanns ett högt värde i den välpolerade produkten på grund av fascinationen i hur den

**När vi läser av
en artefakt eller
form tolkar vi dess
bakgrund och framtid.
Hur gammal den är,
hur den har gjorts,
hur länge den kommer
bestå. Detta kan också
komma att påverka
det slutgiltiga esteiska
uttrycket.**

blivit tillverkad. Sen vi skapat maskiner har detta förlorat sin mening i vår mentalitet för att det blivit lättillgängligt förlorat dess unika aspekt och det mänskliga spåret. En reflektion som Hildebrand har i samband med detta är hur den tekniska processen av fabriksstillverkning gjort att människan förlorat uppskattningen för hur saker tillverkas och gjort att vi endast värderar en produkt i sig självt istället för resultatet av en mental aktivitet som han menar att det varit tidigare i historien.

Figur 16. En av Giacometti byster där spåren av hans händer syns tydligt (Fondation Giacometti 2023)

Figur 17. Tidiga skisser till examensarbetet (Författarens bild).

Konstens, arkitekturens och tektonikens grund i religion

I tidskriften ANY (Architecture New York) avhandlar Martin Bressanis (1996) perspektiv på *teknik* av Eugène Emanuel Viollet-le-Duc och dess roll i gotisk arkitektur.

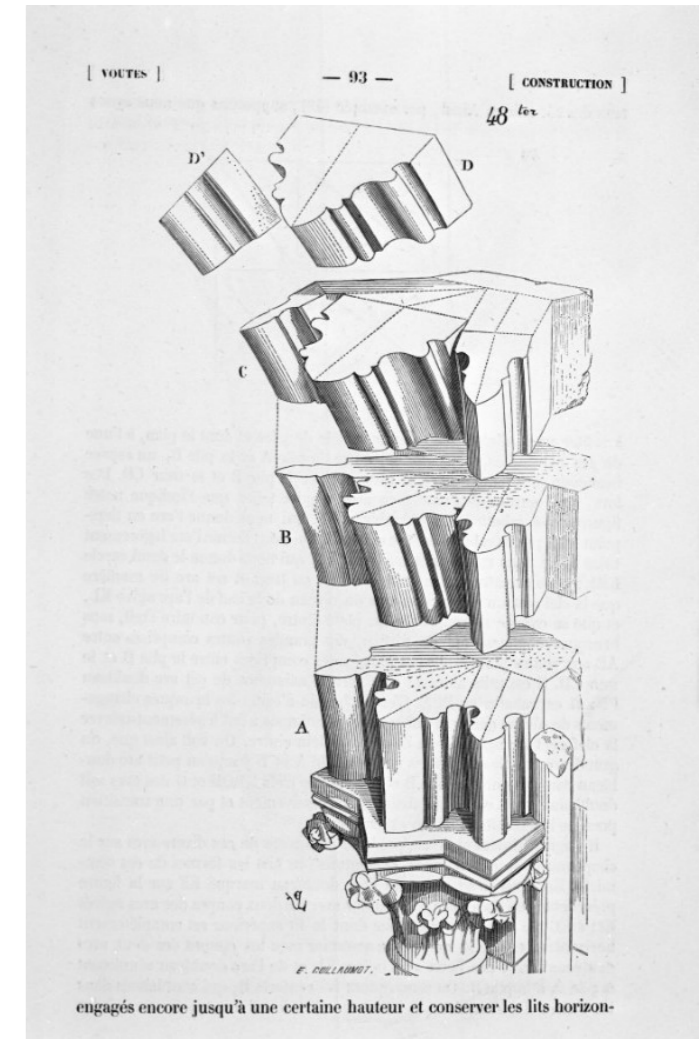
Viollet-le-Ducs bok "Discourse on Architecture" öppnar synen för konstens ursprung i religiösa sammanhang. Han beskriver det som en naturlig instinkt att skapa idoler som rör upp känslor om fåfänga och transcendens, Att bringa liv till vad som bara var ett fragment i fantasin.

Bressani beskriver hur Viollet-le-Ducs tid präglades av ett tankesätt att lämna levnads-sätten från den industriella revolutionen med en längtan efter kontinuitet och tradition som resulterade i historicism. Men vissa arkitekter sökte efter något bortom det och såg att tektonik skulle kunna återge traditioner för samtiden genom att koppla historien till naturen, och naturen till teknik. Viollet-le-Duc

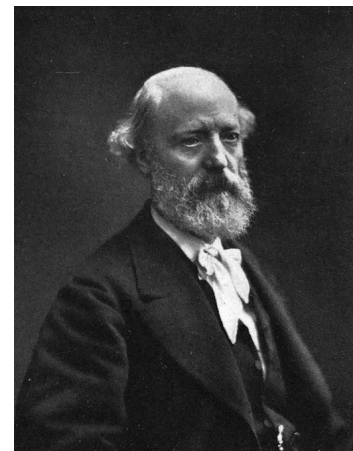
ser på gotiska monument som levande organismer vars organ och leder han dissekerar i sin text och behandlar det som det vore en studie i anatomi. Ett gott exempel för när naturens logik bringat fram gudomlig form.

Bressani pekar på en samtida studie av kroppen där begreppet *principle of correlation* används, alltså att varje del i systemet har en specifik korrelation med motparterna där studier av skelett jämförs med Viollet-le-Ducs studier om gotisk arkitektur.

"Not only does it make clear the structural logic, it also makes us feel the transfer of loads and even the gestures of the masons who built it. The drawing literally freezes in a unique spectacle the "falling down" of heavy stones to the positions assigned to them. It bespeaks the work of the stone, its function in channeling and holding an energy flow. Each member has its own specific configuration but is nonetheless a prisoner of a system of forces that is both stabilized and always in tension. A remarkable impression of corporeality, injected with an almost visible vital flow, dominates the drawing."

Figur 19. Illustration av en detalj i en valvkonstruktion (Viollet-le-Duc 1850).

Figur 18. Fotografi av Eugène Viollet-le-Duc (Schwabe 1946).

Att formge uttryck
har sin absoluta
grund i religion
och viljan att
representera
något större enligt
Viollet-le-Duc. Vad
innebär det för ett
sekulärt samhälle?

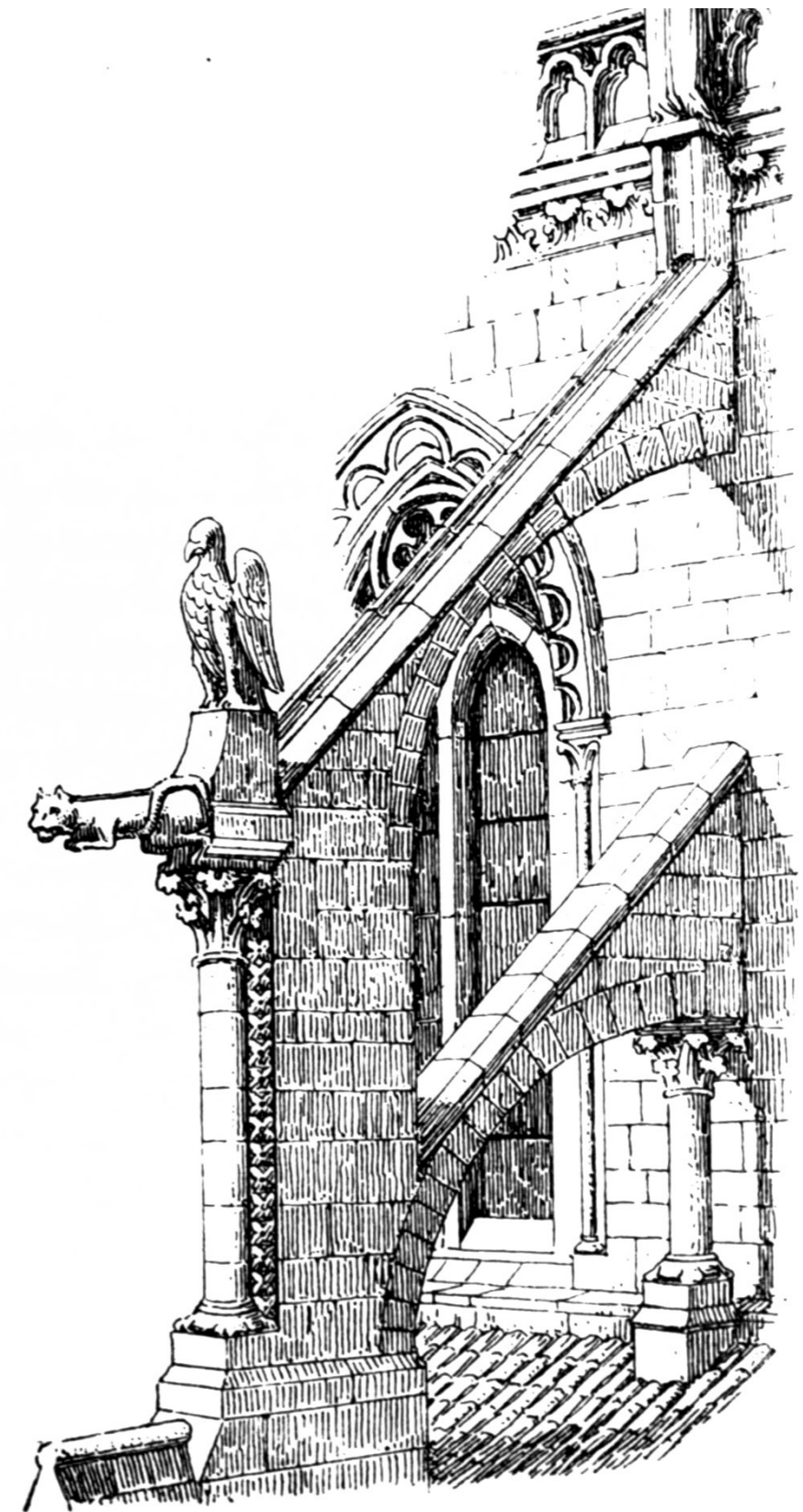
För Viollet-le-Duc är fysiologiska funktioner ett uttryck för en generell och universell kraft som alla naturliga organismer är påverkade av. Denna kraft är naturens vilja och idé, den allra högsta av fenomenologiska uttryck i livet. På ett sätt kan man säga att han beskriver gud i kraftens rörelser.

Eftersträvan att skapa beskriver Bressani som första och mest delikata av mänskliga instinkter, att skapa något extraordinärt som höjer sig över den faktiska världen. Därmed

menar han att denna instinkt är en religiös akt och enligt Viollet-le-Duc var människans första försök att formulera en tanke bortom det fysiska en händelse där en religiös idé uppstått och att när människan försökte uttrycka denna första religiösa idé var det också steget in i konsten, översättningen av en idé till fiktionell form.

"As soon as man attempted to formulate his first thought the religious idea sprung up, and the first sensible expression of the religious idea has been the first step in the way of the art"

Det som jag finner intressant när jag läser om Viollet-le-Ducs uttalande om konst och religion är hur detta i så fall påverkar ett sekulärt samhälle. Om grunden till konstnärligt skapande utgörs av viljan att representera något utomvärldsligt, hur påverkas då konsten av ett samhället där allt istället är världsligt? Jag tolkar det som att tidigare uppfattades den tektoniska kraftöverföringen som en representation av gud men vad får den då för innebörd idag?

Figur 20. Illustration av strävbåge på katedralen i Burgos (Moore 1890)

Tektoniska grepp av konstnärer

Om tektonik innebär det formmässiga uttrycket i en konstruktion och struktur vill jag utforska detta i mitt projekt. Därför vänder jag mig till personer som utforskat det estetiska uttrycket i material och konstruktion men som inte har målet av en rumslig funktion på det sätt som vi arkitekter strävar efter.

Konstruktivismen inom konsten kan därmed vara en relevant konstform att studera närmre för att se vad konstruktivisterna ville uttrycka och hur. Konstruktivismen rotar sig i tankarna om att förändra samhället för alltid som uppstod efter den ryska revolutionen under 1910-talet där konstnären Vladimir Tatlin kom att bygga grunden för konströrelsen. Tatlin var inspirerad av Picassos kubistiska verk men ville översätta hans målade ytor till till vad han menade som *riktiga material i riktiga rum*. Tatlin konstruerade reliefer utifrån inspirationen från Picasso och fortsatte med fristående skulpturer av vardagliga material som linor, trä metall och plast. Material som han valt på grund av

Figur 21. Rumslig skulptur av Georgii Stenberg (Monoskop 2015).

Figur 22. Skulptur av Georges Vantongerloo 1921 (Museum of modern art u.å.)

deras inneboende kvalitéer kopplat till färg och form. Detta kom sedan att sprida sig och användningen av vardagliga material blev ett sätt för konstnärer att identifiera sig med arbetarna och industrin i det nya samhället. Inom måleriet började abstrakta tavlor implementera tankesättet och betraktade målarduken, träet och pigmentet som ett konstruerat objekt som konstnärerna bygger på (Farthing 2010).

Konstruktivistiska skulpturer som särskilt väckt mitt intresse är gjorda av Georij Stenberg och Alexander Rodchenko. Deras rumsliga konstruktioner följde det som Tatlin påbörjade och Stenbergs skulpturer följde en strikt tanke om skulptur som icke-representativa, osymboliska verk av ingenjörskonst.

När konstruktivismen spred sig till Europa och USA såg konstnärerna sig själva och deras verk som laboratorier för en grundläggande och samtida estetik på grund av sina självbilder som bidragande faktorer till den nya, rättvisa

Tektoniska uttryck har inte bara nyttjats av arkitekter utan också av konstnärer för att förmedla specifika budskap men också för dess icke-representativa aspekter som ändå äger en elegans i sitt enkla uttryck.

och industrorienterade samhället. Deras verk fokuserade på material, rum, rörelse, ljus och skrivande. George Vantongerloo var en av de som följde med strömmen av konstruktivister och skapade små rumsliga skulpturer som reflekterar skalan av en hand och möter ögat med en enighet som förändras beroende på var du står runt skulpturen. Skulpturen har oavsett alltid en tydlig gestalt.

Figur 23. Tidiga skisser till examensarbetet av författaren över bild tagen av Björn Mildh (2020).

Studier

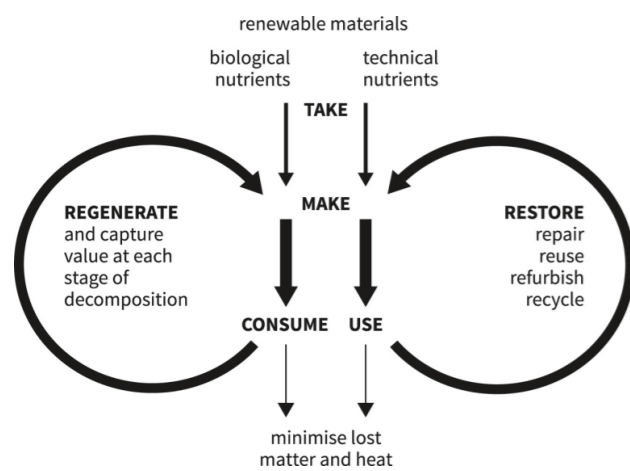
Cirkulär ekonomi och design

När vårt nuvarande system visar sig vara bristande och riskfullt för vår gemensamma framtid vill vi gärna skapa visioner för alternativa system. Hur ser dessa ut och hur påverkar de arkitektens sätt att arbeta och planera? Var ligger det estetiska värdet i visionerna?

Figur 24. Möbler i container (Tan 2021)

Doughnut economics

Ett försök att besvara problemen kring klimatfrågan är en modell som fått stor uppmärksamhet och popularitet; *cirkulär ekonomi*. Kortfattat så är cirkulär ekonomi ett samlingsbegrepp för en produktions- och konsumtionsmodell där resurser delas, hyrs, återanvänds, lagas och återvinns så länge som möjligt tills det slutligen kasseras på ett hållbart sätt. Med andra ord är målet att reducera materialkonsumtionen till ett minimum och hålla den inom det ekonomiska systemet så länge som möjligt för att minska vårt klimatavtryck. Detta är ett sätt att lämna vårt nuvarande linjära ekonomiska modell som baseras på ett köp-skapa-konsumera-slängsystem som är beroende av stora kvantiteter billiga och tillgängliga material och energi (European Parliament 2023).

Systemet är ett sätt för oss att möta de utmaningar vi står inför men det har också problematiserats och diskuterats. I en artikel från Lunds Universitet och Kungliga Tekniska

Högskolan presenteras kritik mot användande av begreppet cirkulär ekonomi som en

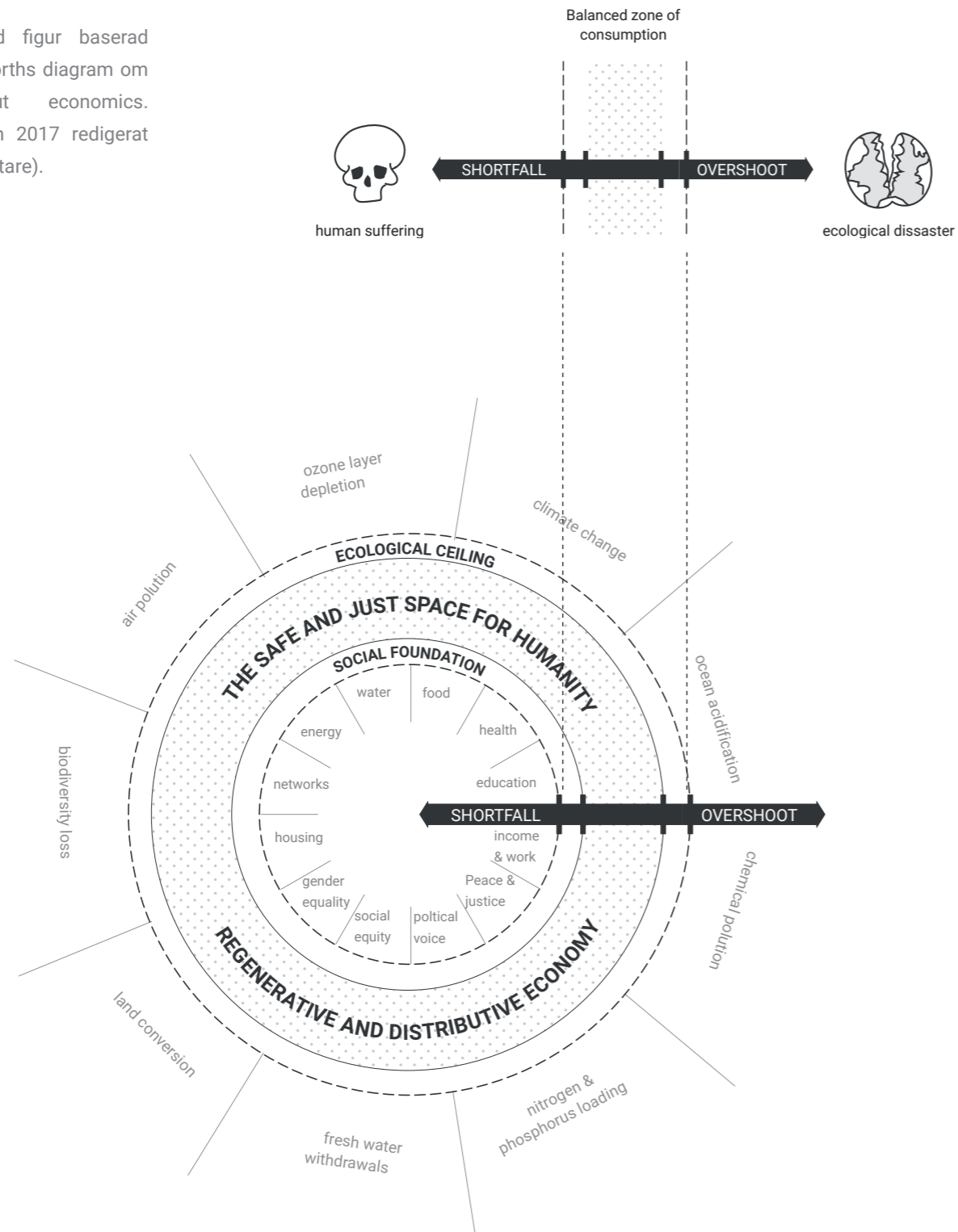
lösning på alla våra problem. I artikeln menar författarna att metoden främst baseras på ideologiska agendor dominerade av tekniska och ekonomiska faktorer. De menar även att metodens betydelse för hållbarhet inte är självklar. (Corvellec, H. F. Stowell, A. Johansson, N. 2021). I syftet för detta examensarbete och de frågor vi står inför är det däremot i min mening relevant att nyttja modeller som cirkulär ekonomi för att kunna problematisera och erbjuda alternativ till dagens system.

Ett annat sätt att se på cirkulär ekonomi är Kate Raworths (2018) modell *Doughnut Economics*. Raworths bok om modellen utmanar teorierna bakom den traditionella ekonomiska systemet och erbjuder ett nytt perspektiv som tar in konsekvenser i såväl sociala och miljömässiga aspekter i förhållande till ekonomisk tillväxt. Hon beskriver hur vi idag är beroende

av evig tillväxt inom finansiella, politiska och sociala sammanhang. Vi är finansiellt beroende av det i mån av att det är designat att eftersträva högsta vinst som sätter aktieägda företag under konstant press att uppvisa goda resultat, politiken är beroende av det då politiker vill öka skatteintäkter utan att öka skatten för landets medborgare så ett ökande GDP brukar ses som en säker lösning på detta. Vi är socialt beroende av tillväxt tack vare ett århundrade av propaganda för konsumtion där vi blivit övertygade att vi kan förändra vår personlighet varje gång vi köper något nytt.

Munkens form beskriver två sidor av ett enligt Raworth mer balanserat system, eller snarare ett sätt att mäta en ekonomisk situation i förhållande till ohållbarhet för mänsklig utveckling och jordens resurser. Den inre sidan av munken mäter de negativa konsekvenser som uppstår för människor när ekonomin inte håller måttet för att skapa en värdig levnadssituation. Den yttre delen motsvarar det ekologiska taket,

Figur 26. Stiliserad figur baserad på Raworths diagram om Doughnut economics. (Raworth 2017 redigerat av författare).

när systemet går bortom den kapacitet som jorden har att erbjuda i olika faktorer.

Genom sin modell vill Raworth förändra ekonomin från att vara en individcentrerad "självisk" modell till en som ser människor som sociala, empatiska och som är beroende av varandra. Detta genom att skifta fokus från evig vinst och sikta mot balans i fördelning av resurser och cirkulära system. Vinsten ska bara gå till den nivå att människor förs bort från misär och erbjuds en värdig levnadsstandard utan att överkonsumera resurser. Vi måste gå från ett system där resurser skördas, tillverkas, används (fåtal gånger) och sedan går förlorat och istället regenerera och restaurera produkterna och förlänga deras livslängd.

Erik Schokkaert (2019) är professor inom ekonomiska departementet vid KU Leuven i Belgien och har skrivit en recension på Raworths tankar om Doughnut Economics. Schokkaert förhåller sig i stort positivt till innehållet men har ändå

Doughnut economics
är en modell för
cirkulär ekonomi
som balanserar
ekologisk hållbarhet
med mänskliga
rättigheter.

frågeställningar till vissa komplikationer som följd av det utopiska konceptet som han uttrycker det. Jag lyfter fram hans reflektion för att problematisera och testa konceptet i förhållande till de kunskaper som finns utifrån vårt nuvarande system.

Shokkaert ger medhåll till problemformuleringen att dagens system leder till fatala konsekvenser men han lyfter också fram perspektiv från ekonomi som vetenskap. Uppmaningen från doughnut economics är att analysera mekanismerna som har lett oss till den situation vi upplever idag, och de förändringar som krävs på våra institutioner för att åstadkomma förändring. Här uppstår några specifika frågor

hos Schokkaert: "For example, which measure of well-being should replace GDP? "How should we manage the commons? How can we set up a democratic state that is not lobbied by big firms? How should institutions and incentive structures that reinforce our social reciprocity look? How should we organize an open source system without destroying incentives for innovation? How can we bring about more international coordination between sovereign countries in the face of climate change, and the obvious problems of free ridership in the actual negotiations? How should we design and implement a "global tax on extreme personal wealth" (200)? How can we guarantee to all world citizens a decent level of material consumption, while at the same time respecting the physical boundaries of the earth? I had hoped that the book would go deeply into these many difficult issues. Unfortunately, it does not."

Schokkaert menar också att boken inte analyserar den grundläggande mekaniken som skapat vårt ekonomiska och sociala system utan pekar snarare ut "mainstream economics" som boven i dramat kring global orättvisa och miljömässigt förfall. Schokkaert vill delge sin kritik mot de negativa sidorna av dagens ekonomi men han anser också att de goda sidorna och funktionerna istället kan vara det bästa verktyget vi har. Att attacken som Rarworth gör är inte mot "mainstream economics" utan en karikatyr av det.

Rapporten ska undersöka alternativa vägar på våra nuvarande system och Dougnut economics verkar vara ett intressant spår. Dessutom är det något som testas i städer som Amsterdam just nu för att se hur det skulle kunna implementeras vilket pekar på dess relevans. Hur det fungerar att förverkliga i Amsterdam och hur det kan ta form, eller inta ta form, får framtiden utvisa.

Figur 27. En byggnad i rivningsprocess (Larsen 2022).

Figur 28. Tidiga skisser till examensarbetet av författaren ritade över bild av C.F. Møller (2021).

Materials livslängd i dagens system

Så vad kan vi som arkitekter göra inom gränserna som doughnut economics ger? Att förlänga livslängden för byggnadsmaterial är ett av många steg som beskrivs i koncepten. Därför kommer rapporten fortsätta med en genomgång av begreppet *livslängd* och design-principer som vuxit fram som ett svar på efterfrågan och behovet att förlänga livslängden för material.

Livslängd för byggnader och deras komponenter är enligt dagens norm på 50 år innan det krävs omfattande renowing, ombyggnad eller rivning. Detta kan verka som ett lågt antal år men enligt rapporten av Martin Erlandsson och Daniel Holm (2015) för Svenska Miljöinstitutet så anser de att i verkligheten händer mycket på 50 år i vårt samtida samhälle. Vilket ofta gör att en mer omfattande ombyggnad eller till och med rivning blir mer aktuella scenarion för att höja byggnadens och stadens prestanda

och funktionalitet. När man gör en så kallad livslängdsplanering utgår man från att bedöma livslängden hos de byggdelar och produkter som en byggnad eller annan konstruktion är gjorda av. Delar som inte kan bytas ut, till exempel stommen, måste ha en livslängd som motsvarar minst resten av hela byggnadens livslängd, som kallas den dimensionerade livslängden. Vid de fall som förväntas bli allt vanligare där nya byggnadsverk ska bedömas utefter LCA (Livscykelanalys) så avläses materialen utifrån driftskedet, så kallat referenslivslängden, vilket måste motsvara minst den dimensionerade livslängden (Erlandsson, Holm 2015).

Om tankesättet kring livslängden på 50 år skulle bli en realitet där vi bygger om eller byter ut byggnader efter deras livslängd kan man se det som en möjlighet att varje generation får möjligheten att anpassa funktioner och urbana miljöer för deras egna förutsättningar och behov. Men problemet står i materialkonsumtion av interiöra material som inte är lika lätta att nyttja på nivåer där de inte skadas för mycket inom 50 år.

Up/Re-cycling

Om vi utgår från att material i byggandet från dagens produktion och studerar vad vi kan göra med de om 50 år då beslut om att riva de kan förekomma så undviks förhoppningsvis också för många material med skadliga behandlingsmedel som använts på exempelvis trä.

Up-cycling och re-cycling är likt begreppet klimatförändringar något som blivit smått uttjat i vår samtid. Vi läser det på majoriteten av våra produkter som vi konsumerar i vår vardag och vi svenskar anser oss vara bland de bästa i världen på det, vad gäller våra hushållsopor. Trots det har inte byggbranschen fullt hängtt med.

Re-cycling är enligt Cambridge Dictionary (2023) en process där material och produkter behandlas genom olika speciella metoder så att de kan användas igen i ett nytt sammanhang. Up-cycling definieras som en process där nya objekt skapas av material som egentligen anses vara för gammalt eller för använt.

Idag är normen för en byggnads livslängd 50 år innan det krävs omfattande renowing, ombyggnad eller rivning. Resultatet blir ofta stora rivningsmassor då byggnadens komponenter inte är byggda för att demonteras.

Detta är inget nytt fenomen egentligen i historien men det går emot hur vi levt sen den senare delen av 1900-talet i det linjära konsumtionssamhället. Ett ganska brutalt historiskt exempel på en regent som nyttjade re-cycling och up-cycling var Gustav Vasa. Tegelstenar från katolska kloster användes vid

byggande av flera slott eftersom det inte längre var nödvändigt i det protestantiska Sverige (Riksantikvarieämbetet 2018) och i Kalmar slott har man funnit medeltida gravstenar som återanvänds som bland annat trappsteg och sittytter i nischer. En både praktisk och symbolisk återanvändning för den lutherska Kungen (Stibeus 2015).

Ett problem som finns i processen av att återvinna material är att ta till vara på de från byggnader som rivs. Betongelement som släppt ut stora mängder koldioxid under dess tillverkning krossas och sätts i deponi istället för att fylla större syfte under längre delen av deras livslängd. I ett annat exempel på hur studier görs för att hitta goda lösningar i återbruket av betong ser vi spåren av processen bakom i denna video från ReCreate project (2022) (Figur 29). När vi ser processen med gott syfte av att nedmontera hela väggar från en betongbyggnad verkar ingen belysa de berg av betong som ligger runt omkring. Min fråga är vilka sätt vi kan utnyttja den krossade betong för att förlänga användningen.

Design for disassembly

Som vi kunnat se i processen av att arbeta med re-cycling och up-cycling så är ofta problemet att ta vara på materialen utan att de skadas vid nedmontering. Så om vi föreställer oss en situation i den cirkulära ekonomin där det helt enkelt inte finns tillräckligt med återbrukat material för att kunna konstruera en eftertraktad byggnad så är det av stor vikt att vi förbereder denna byggnad med möjligheten att återanvända dess komponenter. Vi måste nyttja *design for disassembly*.

Design for disassembly kan förklaras som en omvänd process till att planera hur en konstruktion ska monteras genom att planera hur den ska nedmonteras. Utgångspunkten är att kunna underlätta återanvändning av materialet när byggnaden anses ha passerat sin livslängd (Crowther 2005).

Ett välanvänt exempel är byggnader av ligg-timmerkonstruktion på grund av deras historia

Figur 29. Skärmbild från video som visar en nedmontering av en byggnad i Helsingborg. I nedre delen av bilden ser vi en hel vägg som ska nyttjas men en långt större hög med avfall som går till deponi (ReCreate project 2022).

Figur 30. Kalmar slott. Drottningtrappan. Gravsten i nisch på entréplanet.

Figur 31. Uranäsboden på Kuluren i Lund (Ohlsson u.å.)

Reversible building design

av nedmonterbarhet. På Kuluren i Lund går ett av dessa timmerhus kallad Uranäsboden att hitta bland museets samlingar. Utöver att den gamla förrådsbyggnaden kunnat nedmonteras från småländska Uranäs och byggas upp igen i Lund utmärker den en hög ålder där majoriteten av virket dateras från vintern 1710. Dessutom har också andra delar av byggnaden daterats ända tillbaka till 1516 och golvplankor från 1300-talet vilket tyder på att de även återvänts från tidigare konstruktioner (Kulturen n.d.).

Vad händer om det enda alternativet är att dra resurseffektiviteten till sin gräns? Där byggnadsmaterial fungerar som lånade objekt som sedan går tillbaka till marknaden efter användning i 50 år? Med andra ord att materialen ej deformeras eller skadas under dess användning.

Reversibel design har definierats som en process där en konstruktion kan demonteras till dess olika beståndsdelar utan att orsaka någon större skada på den individuella komponenten. Processen pekas ut som ett incitament till cirkulär ekonomi i byggnadindustrin då det skulle ge ökade möjligheter för materialens relevans hela dess möjliga livslängd (Durmisevic 2019).

Ett exempel som jag stött på under tidigare studier är People's pavilion av Bureau SLA. Paviljongen var huvudbyggnaden under World

Behovet av att bygga
resurseffektivt och
flexibelt är inget nytt.
Mänskligheten har
utvecklat tekniker
genom generationerna
som är optimala för de
designstrategier som
förklaras.

Design Event i Eindhoven under 2017 och användes som en mötesplats för besökare att vistas i, föreläsningar, Ted-talks och debatter.

Det som är intressant med people's pavilion är att Bureau SLA lyckades med bedriften att alla byggnadskomponenter lånades av olika återförsäljare för att sedan lämnas tillbaka och därmed gjordes inga ingrepp som håltagningar, spikar, lim eller sågningar av materialet. Stommen bestod av oplanade träbalkar av standarddimensioner och hölls samman av spännband som stod på en grund av lånade betongpelare (Pintos 2019). Det som särskiljer Reversible Design och Design for disassembly är med andra ord att material inte utstår en större påverkan formmässigt. Likaså lägger jag själv in tolkningen att även platsen där konstruktionen har stått ska vara till synes lika orörd som innan byggnadsverket stått där.

Figur 32. Interiör i People's pavilion av Bureau SLA, (Dujardin 2017)

Figur 33. Fasaden på People's pavilion av Bureau SLA, (Dujardin 2017)

Studier

Monument och samhälle

Monument har genom historien visat vad vi funnit värdefullt under den tid den byggdes och om vi finner det värdefullt än idag. Vad är monumentets plats under 2000-talet och hur kan det användas som ett verktyg för att undersöka frågeställningen till denna rapport?

Figur 34. Konstantinbågen i Rom målat av Canaletto 1742 (Royal Collection Trust u.å.)

Monument and counter- monument

Arkitektur interagerar med människan varje dag, timme och sekund. Monument är en genre inom konst där ofta arkitektur och skulptur närmar sig varandra och kan bli svåra att skilja på. Det vill säga en form av arkitektur som ger i stort sett fullt fokus på formspråk frikopplat från många av de funktionella krav arkitekter annars ställs inför. Det ger en möjlighet att både avhandla formspråk och estetisk värde men också spegla de samhällsförändringar som rapporten, med utgång i flera teorier, förutspår. Här finns inte bara möjlighet att hylla utan också problematisera. I denna del av rapporten presenteras olika varianter av monument, hur det har sett ut historiskt och hur det kom att förändras under 1900-talet. Eftersom denna rapport ämnar att utforska och studera estetiska värden finns det en poäng med att inkludera undersökande av en typ av arkitektur och rum där gestaltning är centralt i rapporten.

Figur 35. Washingtonmonumentet under marchen till Washington 1963 (Leffler 1963)

Figur 36. Fotografi av Monumentet av paret Gerz innan den sänkts ner i marken (Shalev-Gerz u.å.).

Figur 37. Fotografi av Monumentet av paret Gerz när den är nästan helt nedsänkt i marken med synliga markeingar av förbipasserande (Shalev-Gerz u.å.).

Figur 38. Förintelsemonumentets fragmenterade landskap (Gow u.å.)

Ett monument definieras av Cambridge dictionary (2023b) på följande vis "A structure or building that is built to honour a special person or event.". Begreppet och tankarna kring monument ser annorlunda ut i artikeln *Counter-monuments: the anti-monumental and dialogic*. I artikeln försöker författarna Quentin Stevens, Karen A. Franck & Ruth Fazakerley (2012) visa hur så kallade *counter-monuments* vuxit fram i samhället under 1900-talet. Ett exempel på counter-monuments är att medan traditionella monument är bekräftande, förgyllande av en person, händelse eller ideologi försöker counter-monument istället representera mörkare sidor av historien. Exempelvis förintelsen eller en mörkare sida av en annars glorifierad händelse eller person. Ett traditionellt monument är generellt också tydligt i sitt figurativa budskap medan counter-monument inte ger tydliga budskap utan strävar efter mystik och motstår en enad förståelse i förmån för den individuella tolkningen.

Monument är en arkitektur som går från att vara en tjänare till att bli en aktör. Istället för att erbjuda konkreta funktioner är deras främsta funktion att delta i en social diskurs genom dess estetiska uttryck.

Anti-monumentala monument

Stevens, Franck och Fazakerley delar upp counter-monuments i två former som benämns som anti-monumental och dialogic. Anti-monument är exempel på verk där uttrycket representerar ett syfte och ändamål som inte brukar förkomma vid traditionella monument. Men likt många traditionella monument är separerade gestalter som interagerar med rummet de är placerade i. Artikeln hänvisar till James E. Youngs exempel där ett monument av Jochen Gerz och Esther Shalev-Gerz som var tänkt att vara motsatsen till fascism (Fig 36,37). Konstnärerna själva valde att förklara monumentet som att det inte ska trösta utan provocera, inte vara permanent utan förändras eller försvinna samt att inte kunna ignoreras av förbipasserande utan kräva interaktion. De genomförde detta med en 12 m hög betongpelare som sänktes ner i marken steg för steg. Allmänheten välkomnades att göra sina egna

Antimonumentala monument går emot den traditionella synen och hedrar på olika sätt offret, de små i samhället.

markeringar på monumentet mot fascism mellan de tillfällen som pelaren sänktes. Inget av det som markerats syns idag och endast toppen av pelaren finns kvar ovanför markytan.

När jag reflekterar över hur rum och form kan komma till uttryck kan anti-monument ge ett bredare utbud än traditionella metoder av monument. Den största skillnaden med anti-monument är avstampet i abstrakta grepp för att gå emot monuments tydliga representation men det kan också ta an kontraster som att gå från mörk hellre än ljus, betoning på det horisontella hellre än det vertikala, försjunkna snarare än förhöjda eller fragmenterad snarare än ordnad. Ett exempel på denna fragmentering är Förintelsemonumentet av Peter Eisenman (Fig 38). Formen kan dock följa

Figur 39. Monumentet Alison Lapper Pregnant (Arup Associates 2005)

**Dialogiska monument
agerar i förhållande till
ett redan existerande
monument på platsen
som en kontrast
mot de värderingar
som funnits då och
representar de som
uppstått i sin egna
samtid.**

traditionella monument helt men att budskapet skiftar från att hylla berömda människor eller hjältemod av anonyma soldater till ett monument som hänvisar till lidandet av utsatta och offer från konflikten. Det kan hylla vanliga människor där artikeln ger Marc Quinns "Alison Lapper Pregnant" som exempel.

Generellt sett är anti-monumental form mer negativ och komplex i sitt budskap än traditionella, likt det som de strävar att representera.

Ett traditionellt monument är ofta diskreta och är primärt tänkt att endast bevitnas, ibland

också från långa avstånd. Anti-monument kan därmed bryta dessa mönster genom att bjuda in till nära samspel med besökaren eller användaren och främja att sinnen utöver syn stimuleras. Sättet som folk väljer att interagera med monumentet kan vara lika eller till och med mer anti-monumentala än konstverket i sig.

Dialogiska monument

Ett dialogiskt monument agerar som motpart till ett redan existerande monument och skapar en dialog där nya budskap läggs fram bortom de tidigare budskap som det ursprungliga monumentet kommunicerade. Här visar artikeln av Stevens, Franck och Fazakerley Henry Moores skulptur *Fallen warrior* som valdes ut att bli transformerad till ett monument, kallat *Goslar warrior*, efter att Moore vunnit en tävling i staden Goslar. Monumentet står som motpart till ett tidigare existerande monument, *Goslar Jäger*, som står vid försvarsmurarna i staden. Jägaren har en romantiserande ton där den gömmer sig bland buskagen redo för nästa attack. Moores staty är istället en abstraherad gestalt som visar ett skadat och utsatt offer i krigets fasor.

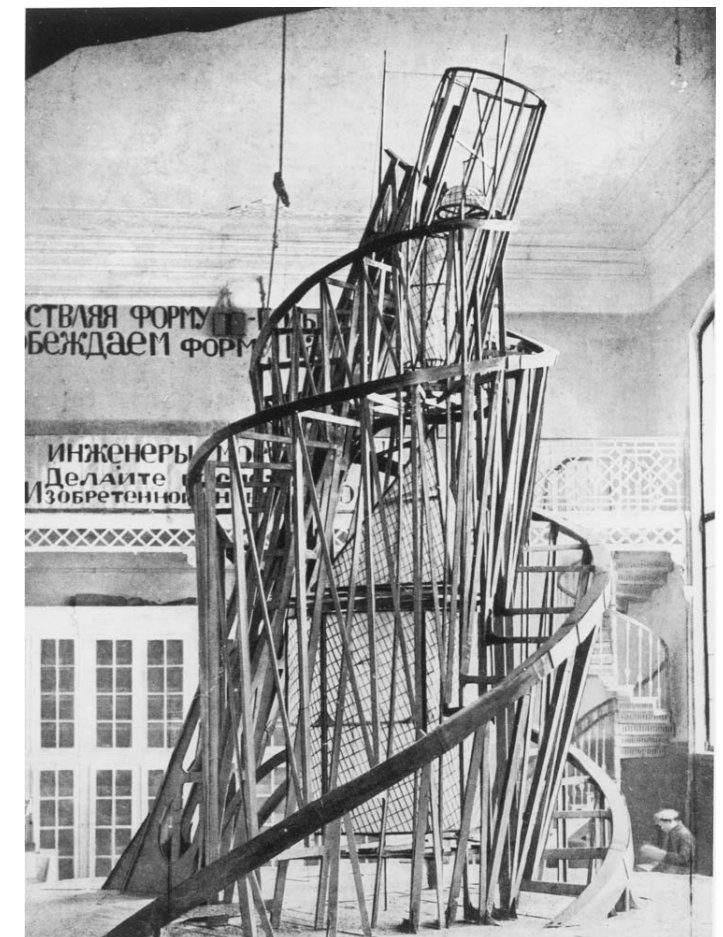
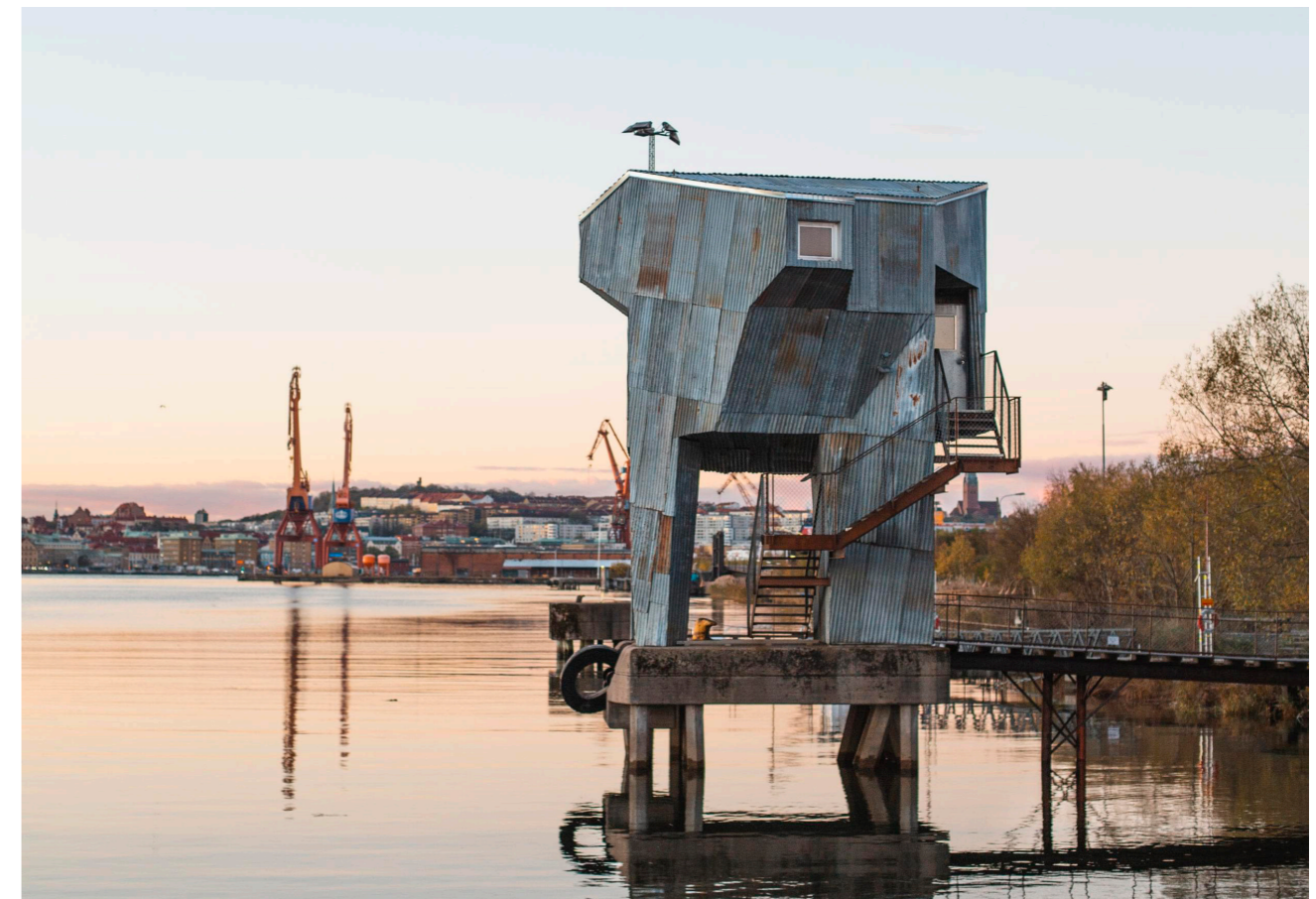
Figur 40. Monumentet Goslar Jäger i den tyska staden Goslar (Kornum-Christiansen u.å.)

Figur 41. Henry Moores dialogiska monument Goslar Warrior (O'Connor 2014)

Monument och förändring

Monumenten som beskrivits än så länge har representerat historiska händelser i samhället men monument kan också markera en korsning mellan nytt och förflutet. För att återkoppla till konstruktivisterna som beskrevs i tidigare kapitel så är Valdimir Tatlins Monument för Den tredje internationalen ett bra exempel där monument har verkat för att belysa ett förändring i samtiden och blicka framåt istället för att hylla en historisk händelse (Duby et al. 2015). I tider av fundamentala förändringar är det rimligt att innebörden av ett arkitektoniskt monument omvärderas, något som Per-Johan Dahl (2019) diskuterat i sin artikel om monument i den antropocena epoken. Han använder Jubileumsparkens bastu i Göteborg av Raumlabor Berlin som ett exempel då den år 2020 gick från att vara en temporär struktur till att uppfattas som en permanent funktion. Dahl lyfter fram bastun som ett exempel på hur ett monuments representation kan översätta aspekter från det sociala och det fysiska för att bli en mandat för ett specifikt syfte.

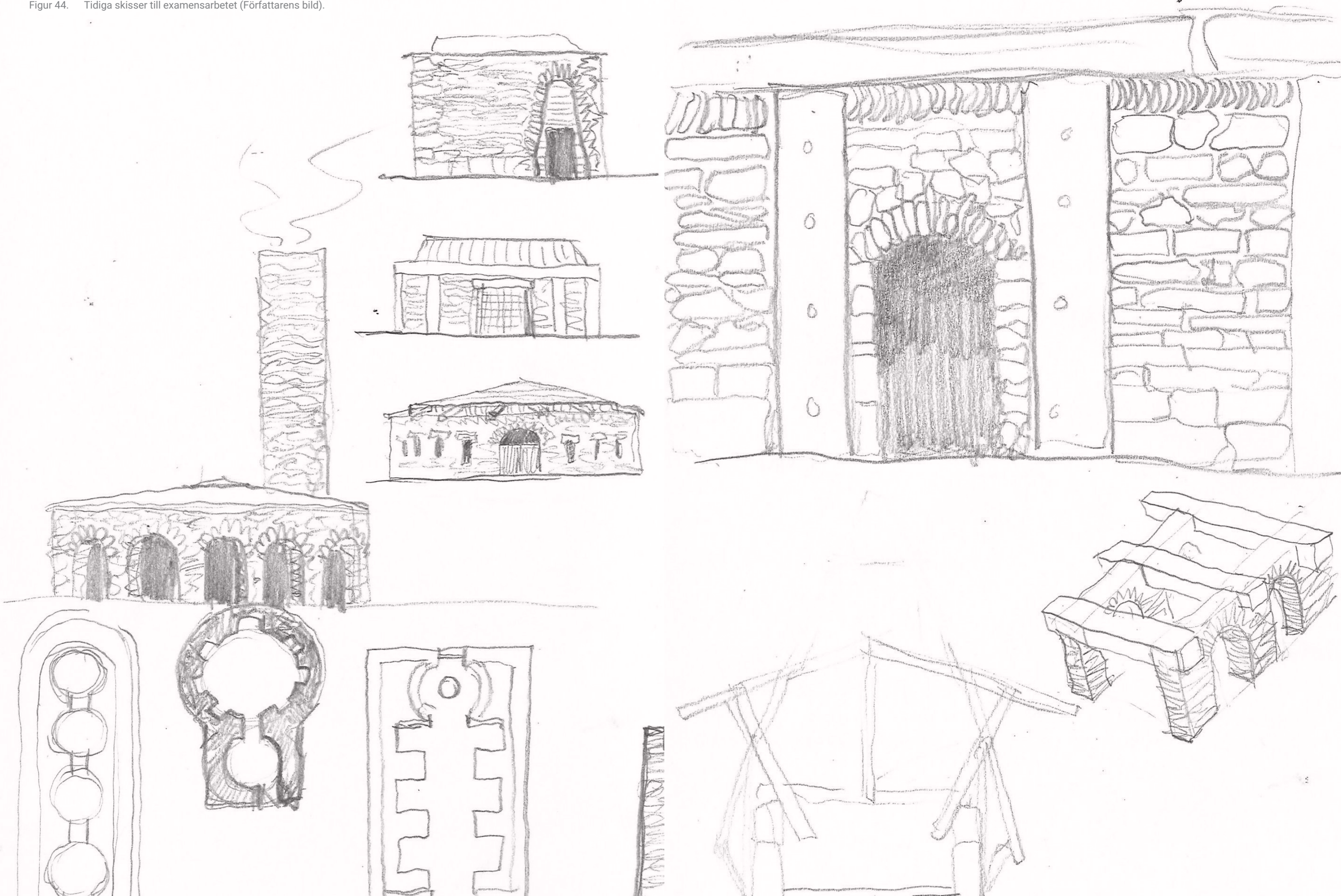
Monument har också en annan aspekt av att inte endast vara reflekterande utan också visionära i dagens användning av begreppet. Istället för att blicka bakåt kan den se framåt och markera en punkt av stora förändringar.

Figur 42. Bastun i Frihamnen, Göteborg (Kvarnström u.å.).

Figur 43. Tatlins modell för monumentet till den tredje internationalen (Moma u.å.).

Figur 44. Tidiga skisser till examensarbetet (Författarens bild).

Utforskande gestaltning

Monument för skiften

Det finns en röd tråd som uppkommit genom de teoretiska studier som genomförts till denna rapport. En slutsats som kan dras är att estetik och arkitektur handlar till stor del om abstrakta och omätbara värden. Saker som vi kan känna genom våra sinnen men som är svårt att definiera genom mätbara metoder. Hur påverkas det av ett så rationellt och sekulärt vi lever i idag och hur kan det komma att förändras?

Figur 45. Rendering av Monumentet Skörden (Författarens bild)

Narrativ

I kapitlet om Monument presenteras i huvudsak de verk som haft en politisk anknytning. När vi observerar den svenska och europeiska stadsbilden finns det en sorts monument som utelämnats och förlorat sin kulturella dominans idag; de religiösa. Våra städer brukade domineras av monumental verk med koppling till kristendom från en tid då det värderades högst i samhället. Vikten av att representera det oförklarliga har visat sig resultera i fantastiska kulturarv som vi värderar lika mycket än idag i ett sekulariserat samhälle.

Hur påverkas synen på estetik och dess värden i ett samhälle där rationalitet, mätbarhet och ekonomisk tillväxt är det som värderas högst och det som kan anses vara mjuka värden, som inte alltid har definitiva svar, blir nedprioriterat? Något som skiljer oss från resten av historien där det fanns mycket som var tillåtet att vara mystiskt och okänt. Hur påverkas det när samhället försöker gå från

lusten efter tillväxt? När det oförklarliga förr i tiden var accepterat kanske det också var enklare att läsa och känna estetiskt värde och investera tid och resurser för att realisera det. Kan de balanserade värdena från cirkulär ekonomi påverka?

Många skulle nog säga att de flesta byggherrar och investerare ser den ekonomiska vinsten som det mest värdefulla. Att tjäna så mycket som möjligt med de material som är snabbast, billigast och enklast att bygga. Att investera en del av vinsten till estetiskt värdefulla lösningar sker sällan. I vår samtid har den gemensamma sanningen om evighet ersatts av sanningen om evig tillväxt. En sanning som lyft en del av oss ur fattigdom men som nu också börjat lyfta oss bortom resursernas gränser.

Likt den kristna tron ligger värdet i resultatet av våra handlingar. Rätt handlingar leder oss till frälsning i efterlivet och rätt handlingar leder till ökad ekonomisk vinst och därmed mer kapital. Martin Hägglund är professor i filosofi på Yale university och har blivit uppmärksammas

Figur 46. Illustration av en stad under 1440 av August Pugin (RIBA 2023a)

Figur 47. Illustration av en stad under 1840 av August Pugin (RIBA 2023b)

I den studerade teorin uppkommer tecken på att religion varit en katalysator för estetiskt värde i den västerländska kulturen. Hur har detta påverkat synen på estetik i ett sekulariserat samhälle?

senaste åren för sina böcker om sekulär tro och hans teorier har bidragit till formuleringen av denna rapports narrativ i kombination med resten av teorin som genomgått i denna rapport.

Hägglund beskriver i sitt sommarprat (Sommar och vinter i P1 2020) att han tidigt lärde sig att själen var ett namn för det som gör varje människa till en unik person, det som gör henne till ett ändamål sig och som gör dess liv har ett absolut oersättligt värde som aldrig går att sätta ett pris på. Genom Aristoteles definition av själen vill Hägglund argumentera för själens mortalitet. Enligt Aristoteles är

förhållandet mellan kroppen och själen som förhållandet mellan ögat och seendet. Seendet, själen, kan inte finnas utan ögat, kroppen. Därmed vill Hägglund peka på hur själen inte måste vara beroende av ett efterliv utan att detta liv vi lever här och nu har högsta värdet för oss.

Den cirkulära ekonomins tankar om vikten av materialens livslängd kan jämföras med Hägglunds (2020 s. 65) tankar om det ändliga livet. Att se livet genom ett evighetsperspektiv där efterlivet ger oss en tröst skulle i praktiken göra det omöjligt att engagera sig i någon form av aktivitet eftersom du varken är rädd för att förlora något eller hoppfull för det skulle kunna få det. Då du inte styrs av passionerad kärlek till något ändligt utan för det eviga blir det jordliga irrelevant. Hägglund menar att *levande mänskliga individer* är ändamål i sig och att det viktigaste är inte det som kommer efter utan det som sker nu.

När jag tolkar Hägglund måste inte själen vara något evigt och utomvärldsligt utan kanske det mest mänskliga vi har och när vi förvisat tanken på att vi har en själ kanske vi också förlorar

våra förmågor att känna de mjuka värdena som estetik innebär. Och att denna själ fortfarande är det mesta värdefulla vi har, även om den inte behöver tolkas som något utomvärldsligt.

Hägglunds teorier används i denna rapport som ett hjälpmedel för att definiera nästa steg i arbetet. I Hägglunds sekulära tro är det inte efterlivet som är av högsta värde utan livet vi lever nu eftersom hans tro förutsätter att själen inte finns bortom kroppen och därmed inget efterliv. I cirkulär ekonomi är det bland annat materialets användning som har högst värde och inte den ekonomiska vinsten av dess produktion. I samtiden tolkar jag det som att vi gärna "tror att vi vet" istället för att "veta att vi tror". Vad händer om vi vänder på det i nästa del av detta arbete och tänker oss att denna sekulära tro om människan själ omvandlas till att även material och artefakter har en. Vad händer om vi höjer teorierna från cirkulär ekonomi till liknande nivå som religion haft i historien?

I nästa del av denna rapport presenteras den utforskande gestaltungsprocess som

utförts till detta examensarbete. Monument för skiften är koncept för tre individuella konstverk kallade *Reinkarnationen, Vandrigen och skörden*. Dessa monument utforskar de frågor

som tagits upp i den teoretiska delen genom arkitektoniska grepp. De behandlar *cirkulära byggnadstekniker, sekulär tro* och hur dessa kan vara katalysatorer för estetiskt värde.

Ur dessa teorier kommer också anledningen till valet att låta tektonik få förhållandevis mycket utrymme i rapporten. Hur byggprocessen planeras och genomförs i linje med designprinciperna i den cirkulära ekonomin betyder att fogen mellan komponenter och material är i fokus. Det blir ytterst värdefullt att den går att demontera eller visar på komponentens ursprung och därmed bör detta driva på gestaltungsprocessen.

Gestaltningarna utgår från studierna kring monument men låser sig inte i en princip. Däremot nyttjas kommunikationsmedlen som beskrivits och gestaltningarna kan både vara

symboler för de teorier som tagits fram eller utmana till svar och lösningar på de frågeställningar som lyfts i rapporten.

Monument för skiften

Reinkarnationen

I ett samhälle där materialets liv har samma tyngd som människans blir transformationen mellan dess funktioner lika värdefullt som skiftet mellan liv och död. I reinkarnationen förkroppsligas en ritual av en resurs liv. Att återfödas till en ny produkt eller genomgå det slutgiltiga steget, förbränningen.

Figur 48. Rendering av entré till monumentet Reinkarnationen (Författarens bild)

I den framtida Solhöjdsparken föreställs Reinkarnationen vara placerad. Med reinkarnationen blandas nöje och plikter på samma plats i denna föreställning om en kultur med materialets liv som central aspekt i samhället. Plikten av att som individ ha ansvar för resurser och dess framtid gestaltas genom monumentets placering och formella formspråk.

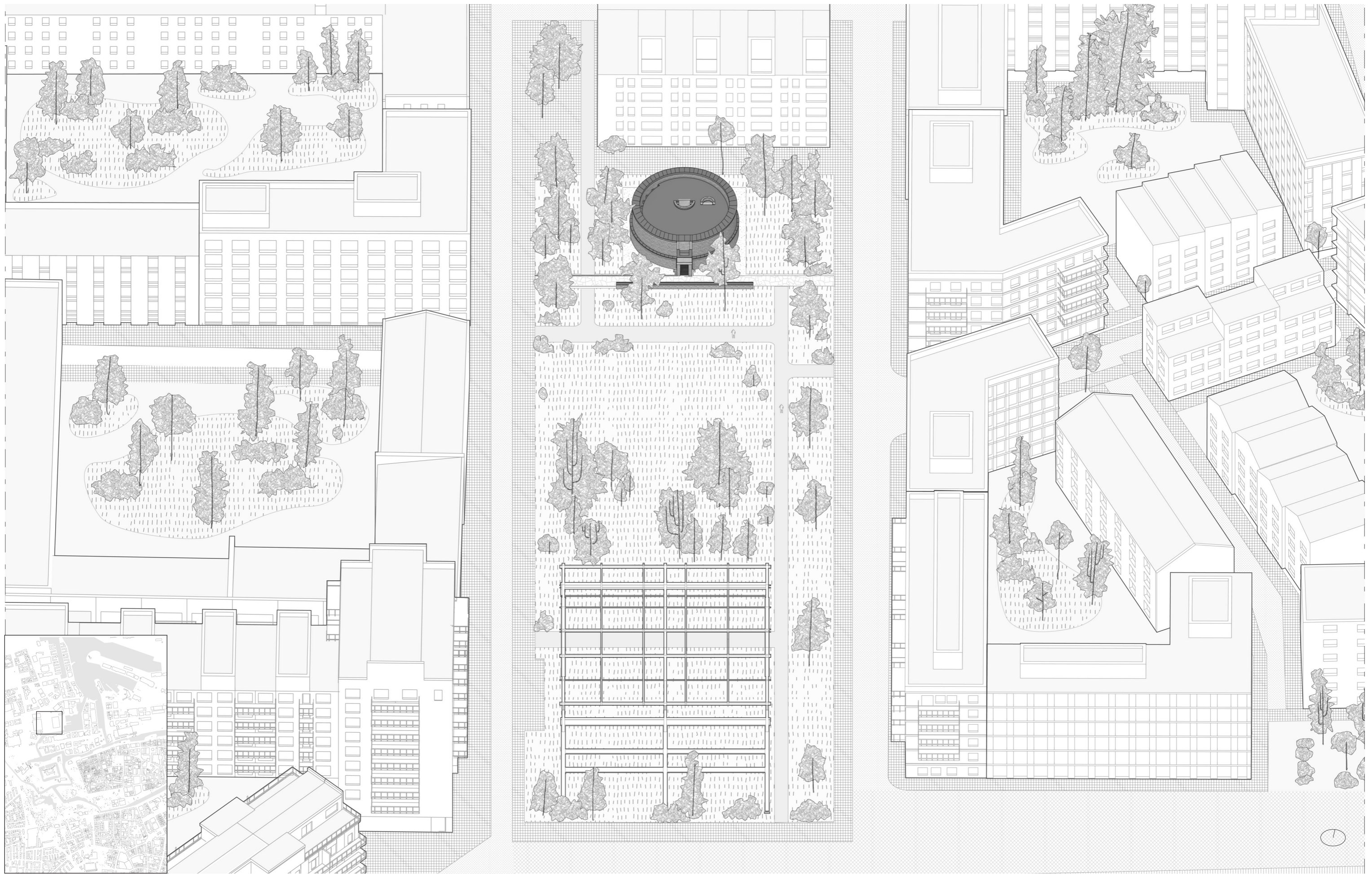
Vägen fram till monumentet karaktäriseras av långa stråk genom den framtida parkens öppna stadsrum. Entrén skyddas av en låg mur som leder in besökaren som går från det storskaliga stadsrummet till en sju meter djup passage som ger intrycket av att färdas in i en annan verklighet. I den första salen landar besökaren i monumentets hjärta där ögat vandrar över den murade betongväggen till öppningen mot rummet för det första steget i Reinkarnationens ritual. Öppningen markeras av betongelement sammanfogade med metallrör som skyddar den murade konstruktionens kanter. Det nya rummet breder ut sig och presenterar sex behållare. En behållare för

varje resurs som färdas till sin nya existens. De återbrukade betongplattorna flyter på en bädd av krossad betong och separerar besökaren från behållarna. Vissa material är antingen inte gjorda för att återfödas eller blivit påverkade på sådant sätt att det inte är lämpligt. I hörnet visas ännu ett hörn med betongelement som leder besökaren in i ett rum med en avskild behållare i en absid på höger sida som leder ner dagsljuset in i det mörka rummet. Det är i detta rum som beslutet tas när ett materials liv är till ända.

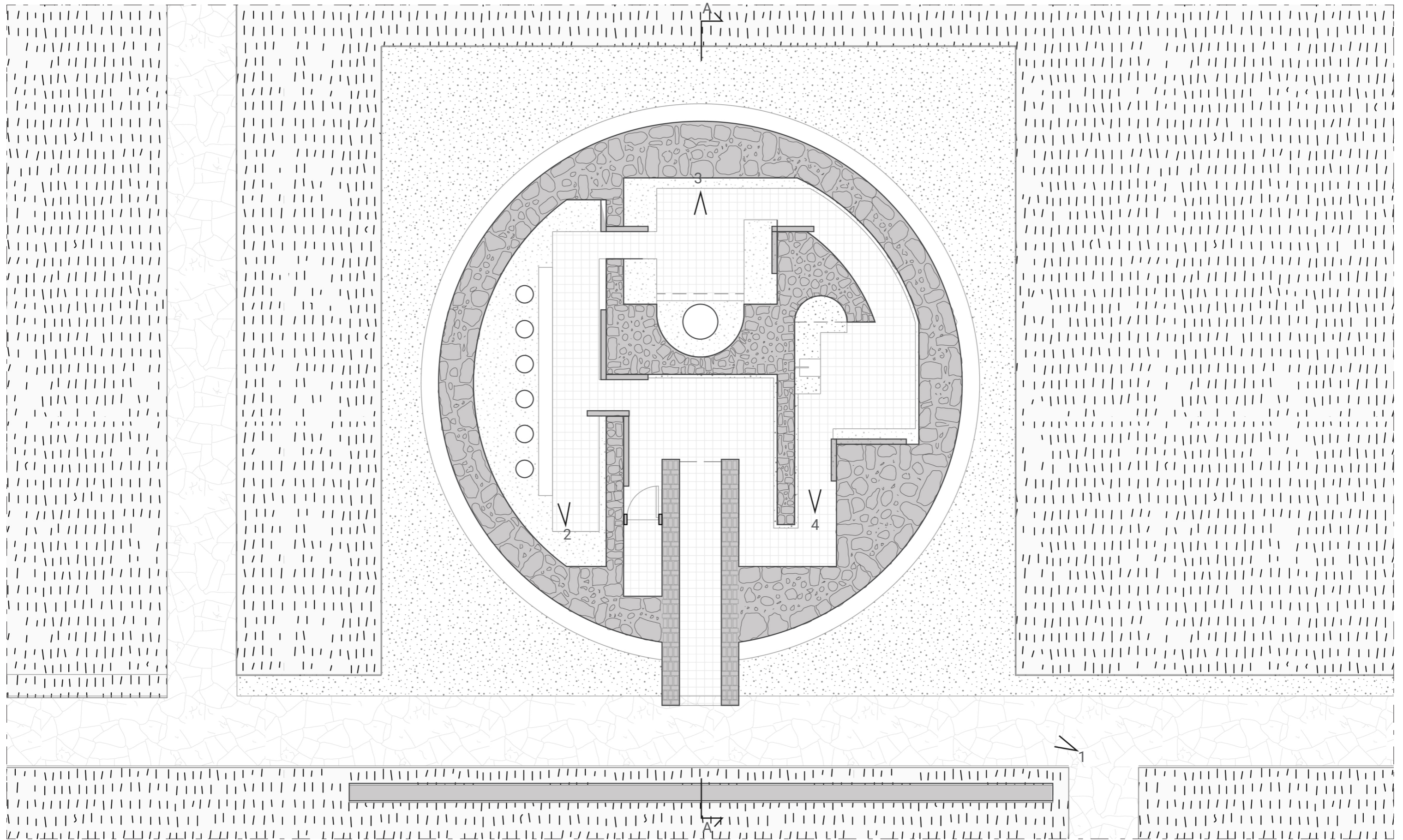
Förbränningen av ett material är ett viktigt beslut men också ett fyllt av skam och besvikelse. Ritualen fortsätter med en passage som leder in till det sista rummet som ger en möjlighet till försoning genom sanering. Tillsammans med dagsljuset förs vattnet ner in i rummet genom en ny absid. Vattnet landar i en I-balk som leder vattnet ner på besökarens händer och grusbädden. Ett sista betongelement visar vägen till den sista passagen som leder besökaren tillbaka till monumentets hjärta och uppenbarar vägen ut igen.

Figur 49. Förenklad fysisk modell i gips och kalksten, skala 1:100 (Författarens foto)

Figur 50. Isometrisk vy från söder av det framtida Varvstaden med monumentet centralt beläget i Solhöjdsparken (Författarens bild).

Figur 51. Plan 1:100 med vyer och sektionlinjer markerade (Författarens bild).

0

15m

Figur 52. Vy 1: Rendering av Reinkarnationens entré från öster (Författarens bild).

Figur 53. Material som hittats från olika källor som skulle transportera materialen till deponi (Författarens foto).

Materialens berättelse

Monumentet för reinkarnationen undersöker hur ett monument skulle se ut när en vardaglig syssla som att sortera avfall blir en helig akt. En omtolkning av materialens kretslopp och samhällets förhållande till hanteringen av det. Reinkarnationen reflekterar detta värdesättande genom en konstruktion av återbrukade material hittade i containrar på byggarbetsplatser och återförsäljare. Material som annars var ämnat att hamna i deponi får en ny chans genom byggnadsmetoder inspirerade av traditionella byggnadstekniker. En torrmurad, också kallad kallmurad, konstruktion visar spår av människans aktivitet. Om vi ska följa Hildebrands ord om hur vi läser av en forms bakgrund och framtid blir torrmurningen en god metod för att visa hur

den gjorts och vad som kan hända med den om byggnaden så småningom kan kasseras. När vi ser på en murad vägg läser vi av en viss logik av hur väggen har konstruerats sten för sten. Vi läser in och föreställer oss hur människans händer arbetat vilket ger ett djup i konstruktionen i jämförelse med en gjuten betongvägg där process blir mer främmande och abstrakt. Att konstruktionen skulle i sin tur vara torrnurad kommunicerar för betraktaren vad som skulle kunna vara konstruktionens möjliga framtid. Samtidigt så ger materialets tyngd och uttryck inte en temporär känsla utan som att konstruktionen skulle kunna bestå under lång tid. Värdet skulle ligga i att besökaren kan läsa in materialets dåtid och framtid och förstå hur konstruktion skulle följa designprinciper som design for disassembly i linje med Hildebrands och Wöflins teorier.

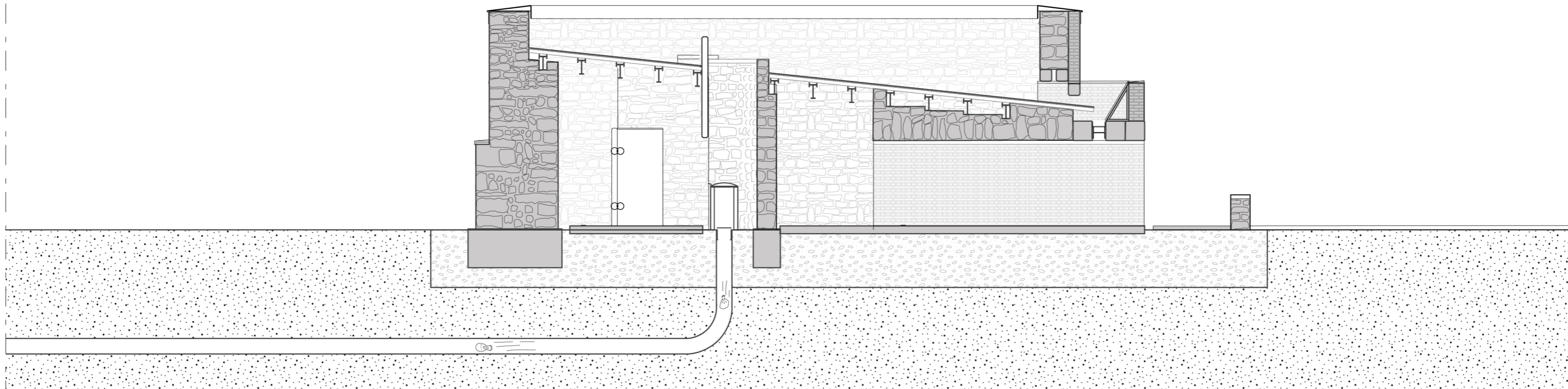
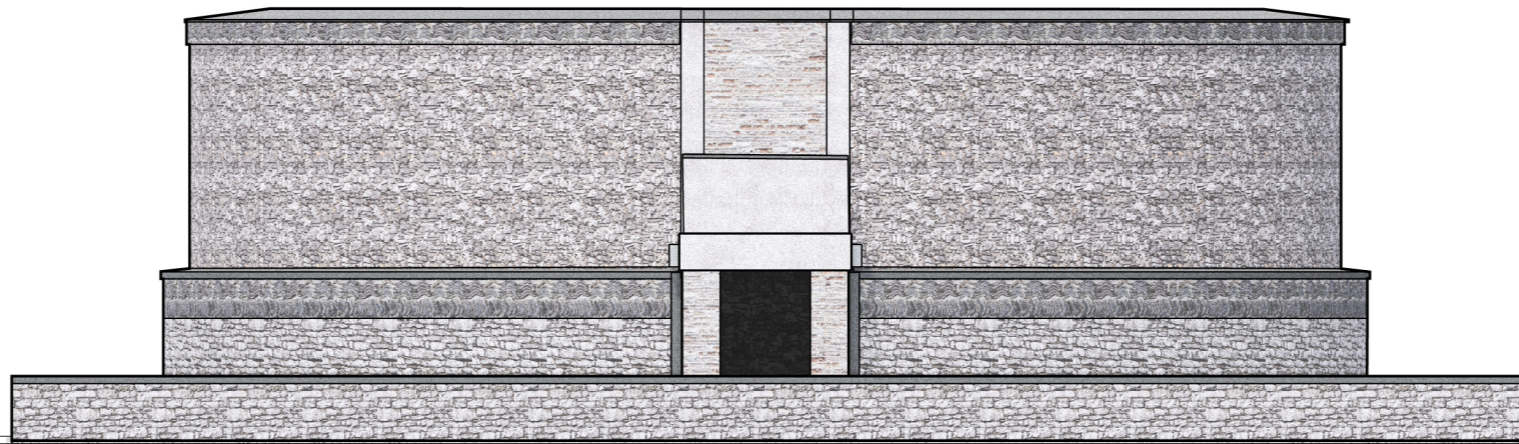
Figur 55. Rivningsmassa (Husdrömmar 2022)

Figur 56. (Författarens foto)

Figur 57. (ReCreate project 2022)

Figur 58. (Författarens foto)

Figur 54. Detaljrenderingar (Författarens bild)

Figur 59. Fasad och sektion 1:100 (Författarens bild)

100

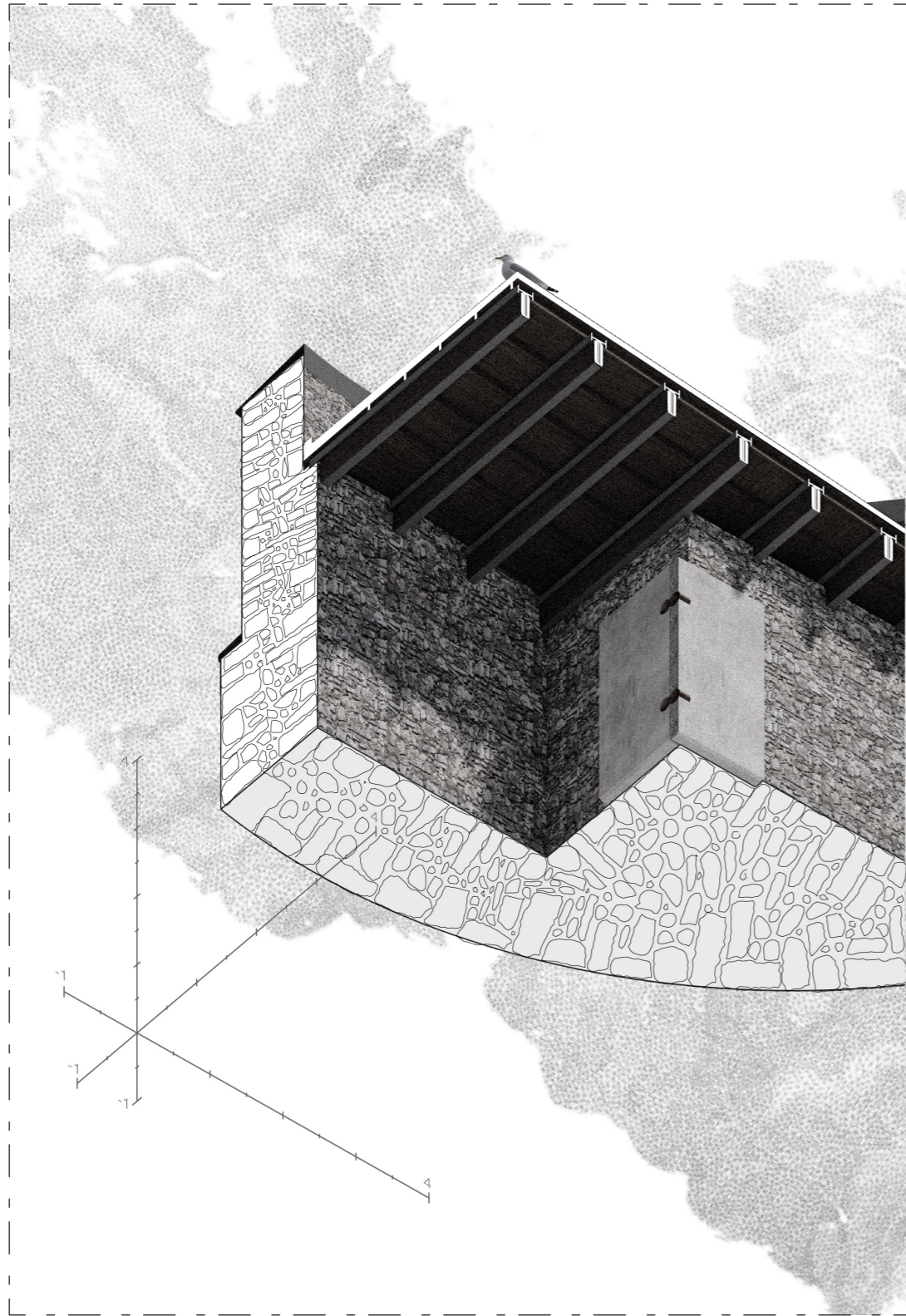
101

Figur 60. Vy 2: Rendering av salen för återfödelse (Författarens bild).

Figur 61. Vy 3: Rendering av salen för materialets förbränning (Författarens bild).

Figur 62. Isometrisk vy nerifrån av väggkonstruktion (Författarens bild)

Figur 63. Vy 4: Rendering av sista rummet i reinkarnationens ritual (Författarens bild)

Monument för skiften

Vandringen

Vägen framåt har många olika spår som kommer vara avgörande för hur vår framtida miljö ser ut. Vi lever i ett samhälle som förändras snabbare än någonsin förr och hur vi bygger påverkar hur resurskrävande konsekvenserna kommer bli. Vandringen ger form åt en ritual för materialets permanens i förmån till platsens.

Figur 64. Rending av konstruktion i monumentet Vandringen (Författarens bild).

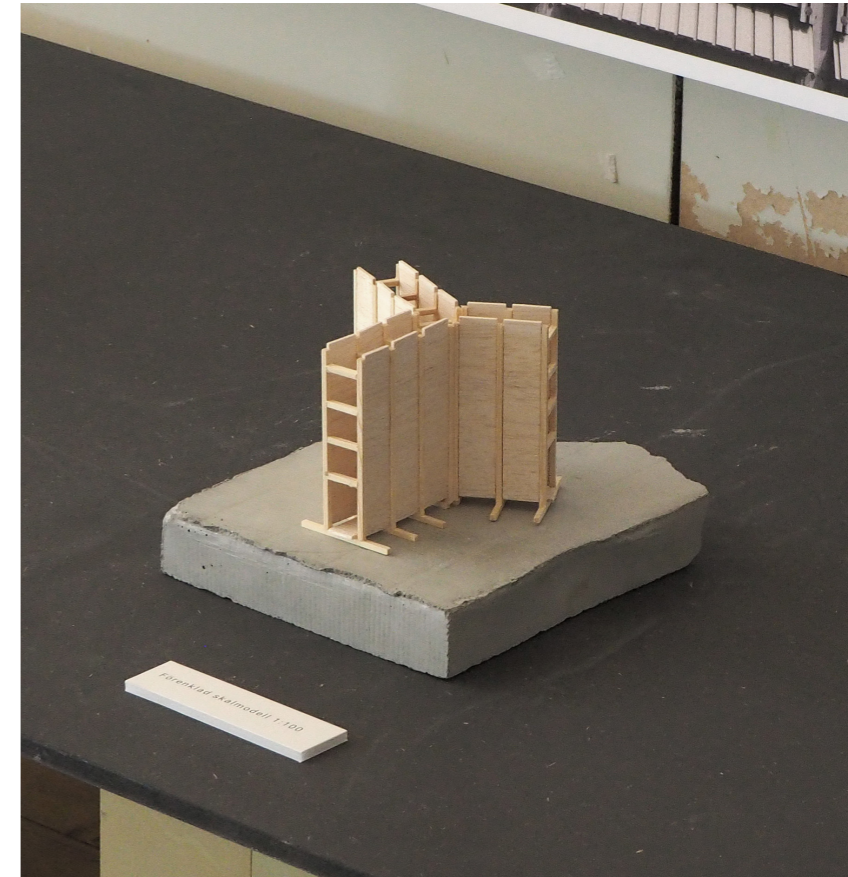

På Davidshallsbron, i mötet mellan södra tullgatan och Södra Förstadsgatan, växer en struktur fram steg för steg. Mitt på en av Malmös mest trafikerade gator för fotgängare byggs en konstruktion som delar gatan itu och tvingar folk att gå runt den i deras shoppingbestyr. En dag är den fullt rest och fotgängaren får nu alternativet att röra sig genom den som leder personen åt två olika håll som leder bort från den gata de gått på.

Vandraren förkroppsligar en ritual av montering och nedmontering för att hylla en permanens som inte är platsspecifik. Ritualen påminner om den kring de japanska templen i Ise Jingū där alla templen byggs upp igen vart

20:e år som ett sätt att bevara hantverkstraditioner (Pletcher 2014). Monumentet speglar den ständigt ökande takten i hur vårt samhälle förändras och hur vår byggda miljö påverkas av det. Den kan irritera, skydda, dela upp och på så sätt påverka det urbana rummet under en given tid och uppmärksamma stadens flyktighet. Ett monument som flyttas från plats till plats, stad till stad och funktion till funktion.

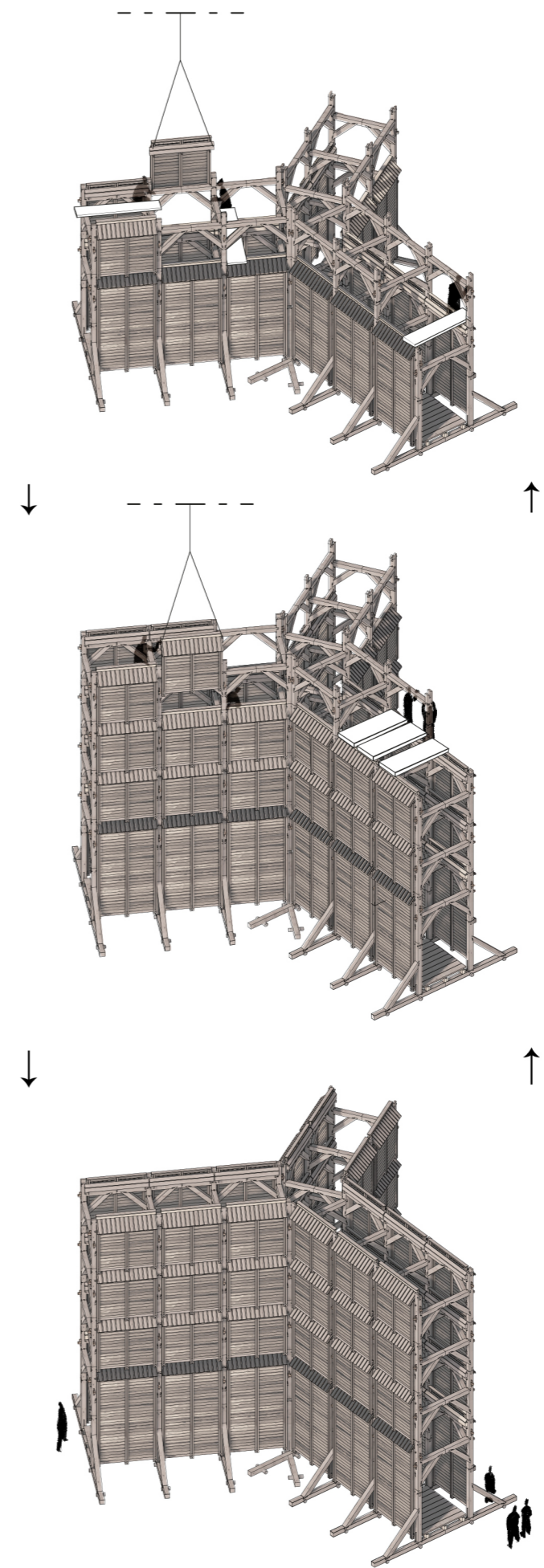
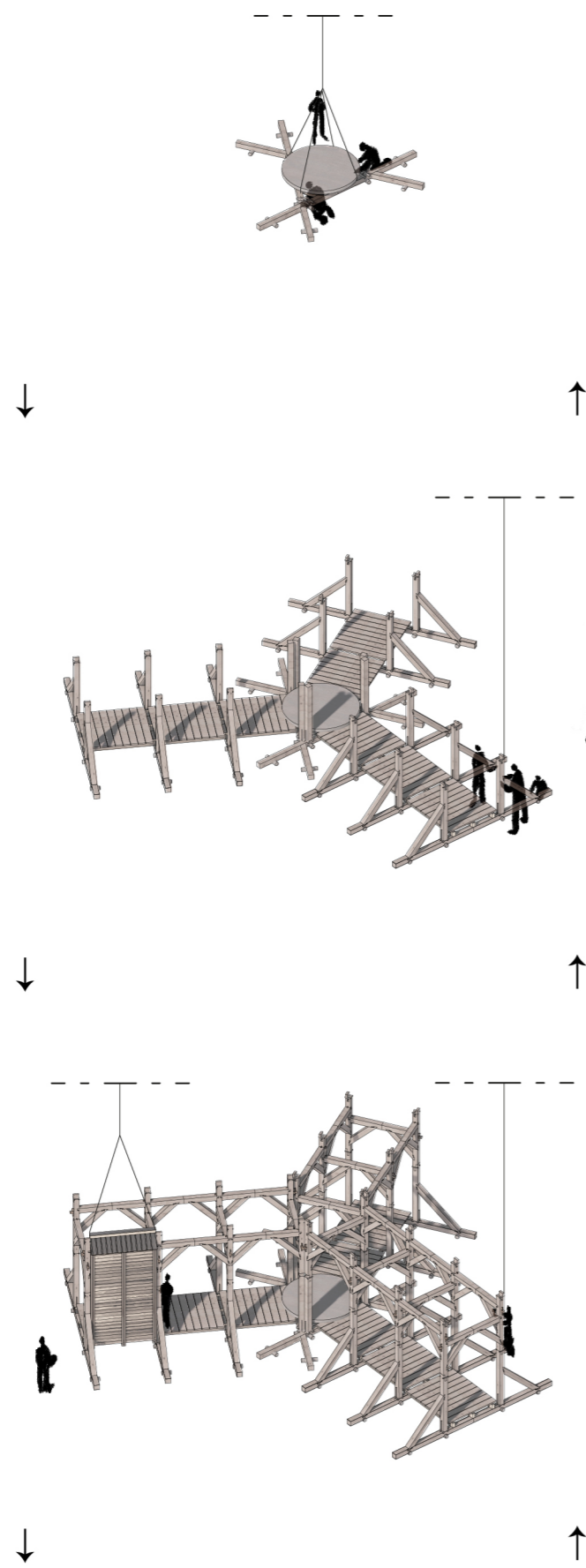
I dess obeständighet finns en långsiktig hållbarhet i det att materialen är utformade för att bestå, likt våra historiska timmerstugor som är konstruerade för att repareras och kunna flyttas, samtidigt som de har visat sig hålla i hundratals år.

Figur 65. Förenklad fysisk modell i trä och betong, skala 1:100

Figur 66. Isometrisk vy från söder av Davidhallsbron med monumentet Vandringen placerat i korsningen mellan Södra Tullgatan och Södra Vallgatan. Skala 1:500 (Författarens bild).

Figur 67. Diagram av Vandrings montering och nedmontering (Författarens bild).

Figur 68. Materialpalett för Vandringen (Författarens foto).

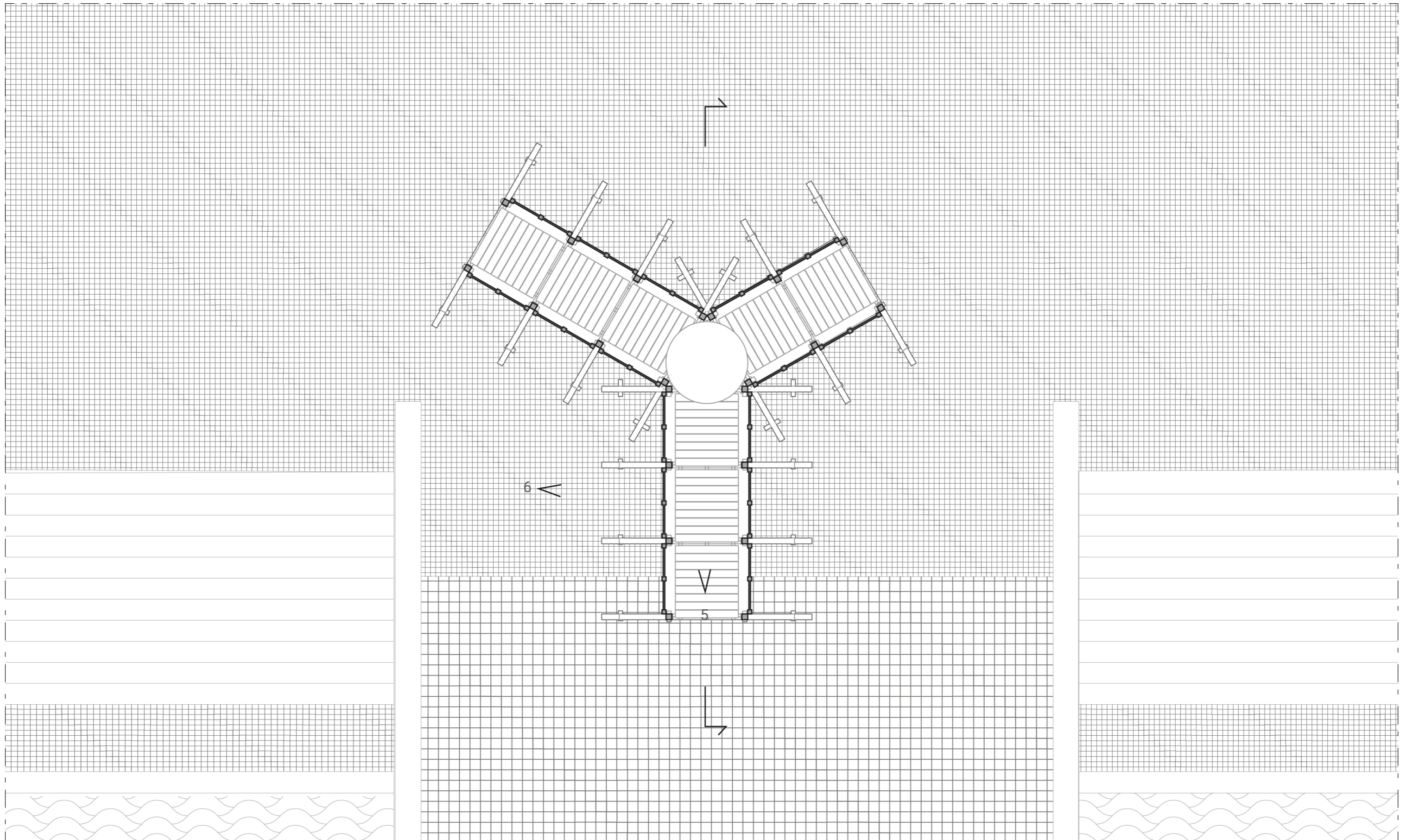
En annan permanens

Likt hur våra historiska timmerstugor som är gjorda att lagas och förflyttas men samtidigt har bevis på att hålla under flera generationer vill Monumentet Vandringen äga samma nivå av hållbarhet. Fogen blir därmed den absolut viktigaste aspekten och bör därmed hanteras med samma vikt i sin gestaltning. Den ska visa på ett elegant sätt hur konstruktionen är byggd

men också hur den går att ta isär. Den ska påvisa värdet som finns i den cirkulära ekonomin av att materialet har en framtid bortom den funktion den har först. Skönheten och det estetiska värdet ligger i hur Monumentet kommunicerar sin temporära prägel. Med grunden i tradition löser monumentet denna kommunikation med nya perspektiv och tolkningar.

Figur 69. Rendingar av detaljer i vandringen (Författarens bild).

Figur 70. Plan av Vandringen 1:100 (Författarens bild)

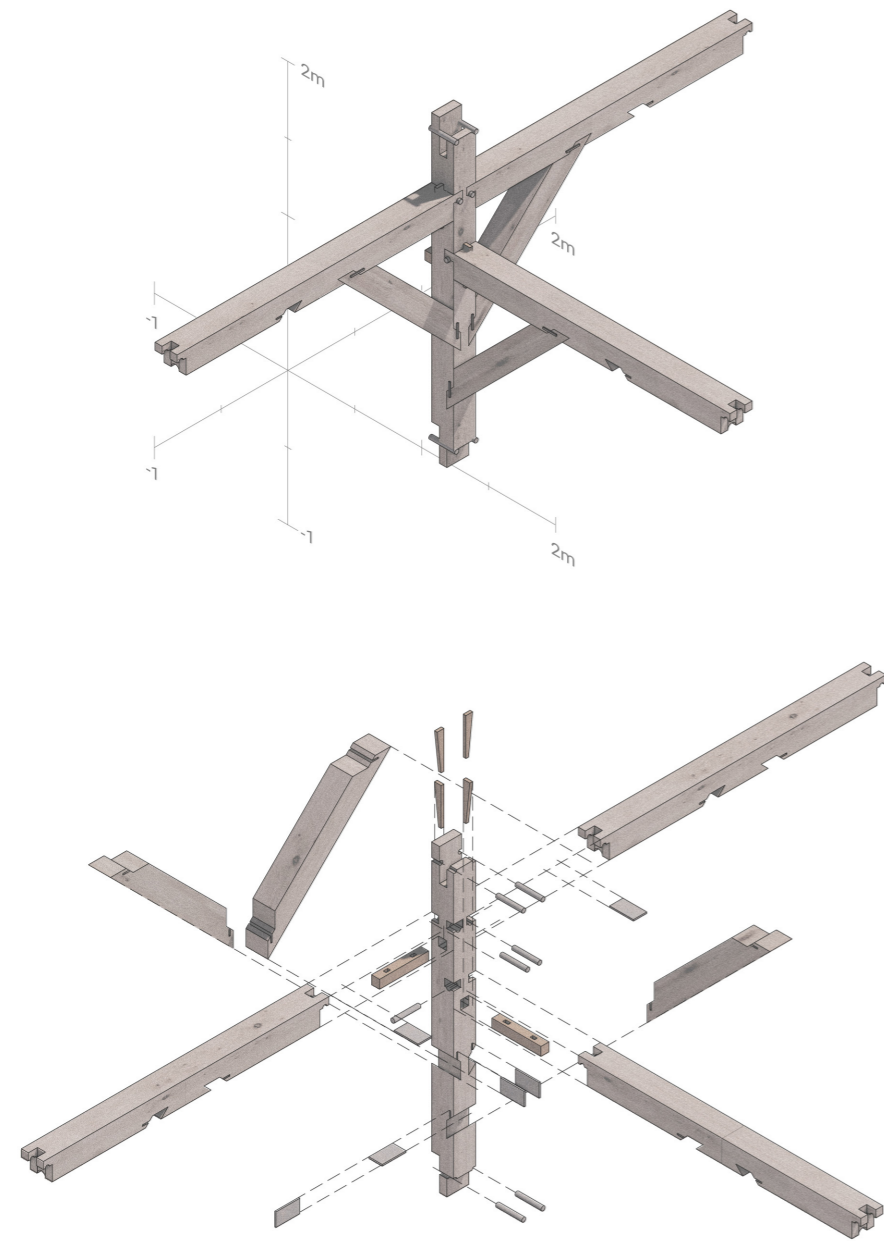
0

15m

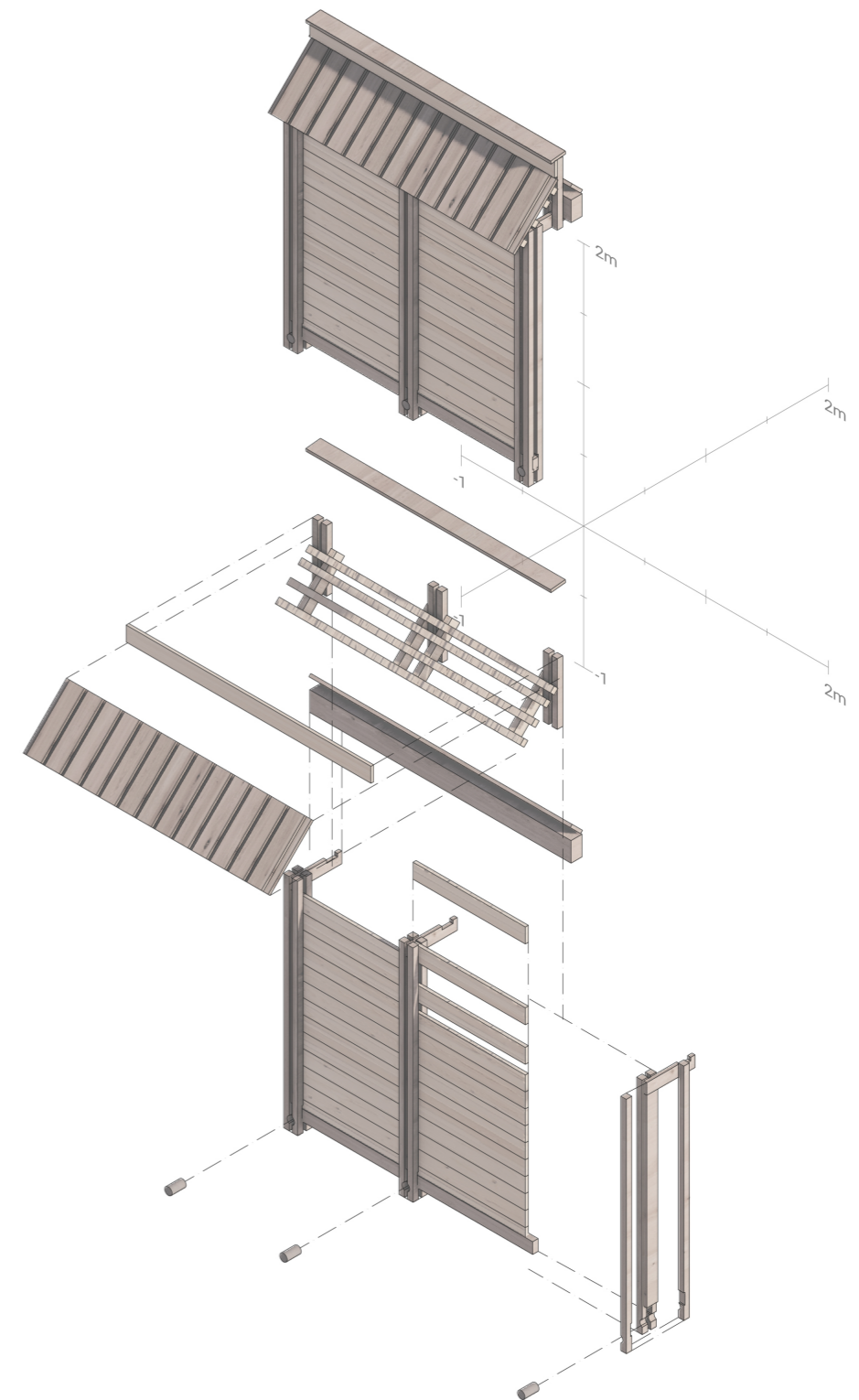

Figur 71. Vy 5: Rendering av Vandringens inre konstruktion (Författarens bild).

Figur 72. Exploderad isometrisk illustration av modul till den bärande konstruktionen (Författarens bild).

Figur 73. Exploderad isometrisk illustration av fasadmodul (Författarens bild).

Figur 74. Vy 6: Rendering av Vandringen modulära fasadsystem (Författarens bild).

Monument för skiften

Skörden

Ett komplett cirkulärt system är troligtvis inte möjligt inom en snar framtid och kommer kanske aldrig att bli möjligt att förverkliga. Produktion av råvaror kommer fortfarande att förekomma och hur vi väljer att producera våra produkter har betydelse i denna rapports tolkning av cirkulär ekonomi. Och när materials liv har så stor mening så innebär det också stor betydelse inte bara för hur de dör utan hur de kommer till.

Figur 75. Rendering av monumentet Skörden (Författarens bild).

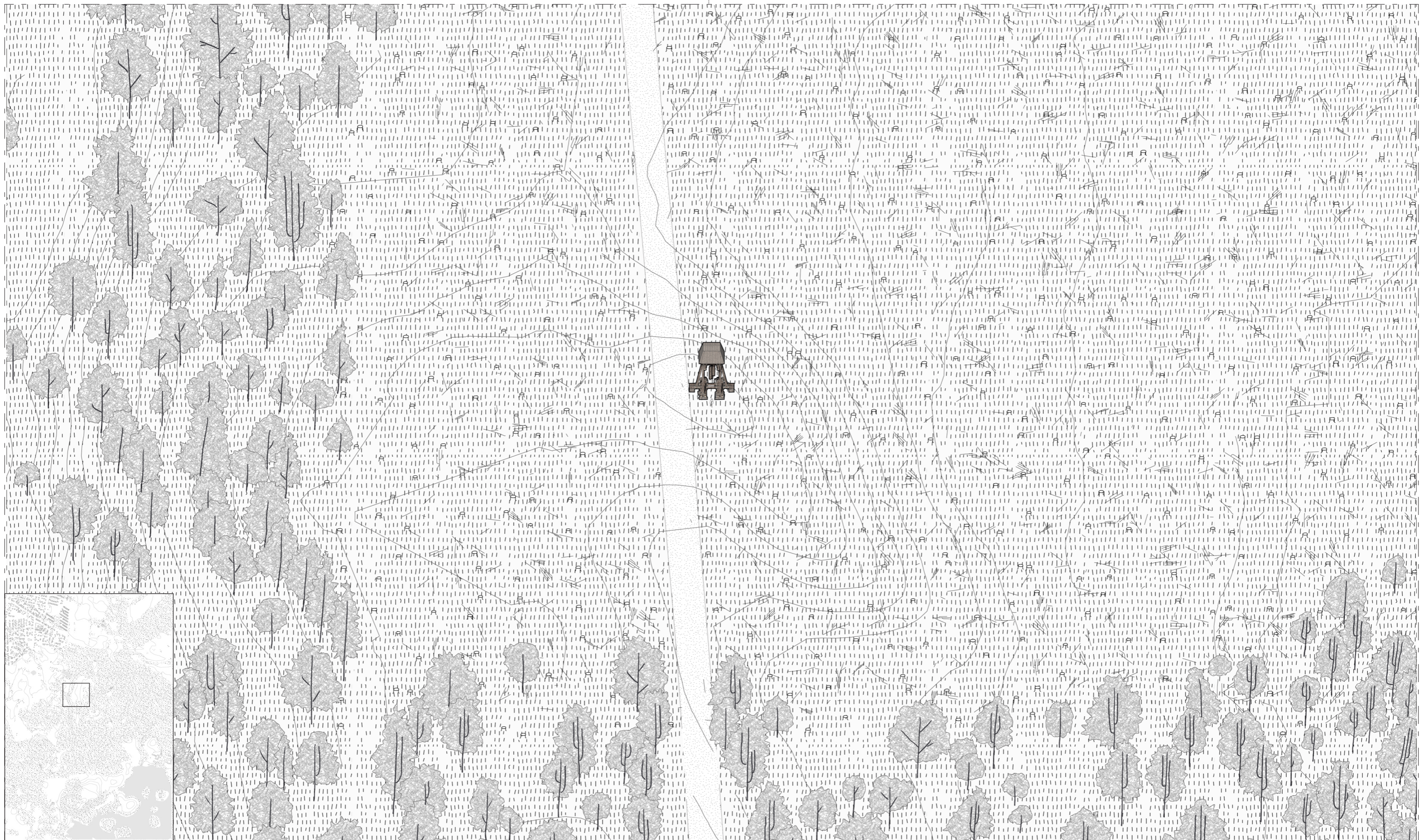
Vid en stig längs Skåneleden ekar markerna tomma på liv. I förmån för ett annat liv har de som funnits på platsen uppoffrats med ett stort svep. Kvar finns en ensam gestalt som reser sig i landskapet. Vakande över minnet av det förgångna står den stabilt och vittnar över den händelse som skett.

Det sista monumentet står som ett minnesmärke över de liv som gått vidare och den ritual som orsakat det. Istället för att vara platsen för ritualen som de tidigare två monumenten är *Skörden* spåret som lämnats kvar.

Skörden är olik från de tidigare två monumenten också med dess rumsliga karaktär. Den bjuder inte in till att interagera med den utan står självständigt och tar upp rummet den befinner sig i. Dess existens syftar till att markera värdet och betydelsen av att denna process att skörda material genomförs på ett korrekt sätt samt att sörja när det sker på ett felaktigt sätt som resulterar i permanent skada. Den är alltså inte placerad på kalhygget för att hedra utan för att markera. Samtidigt finns skörden där för att över tid ge näring åt det nya liv som ska uppstå.

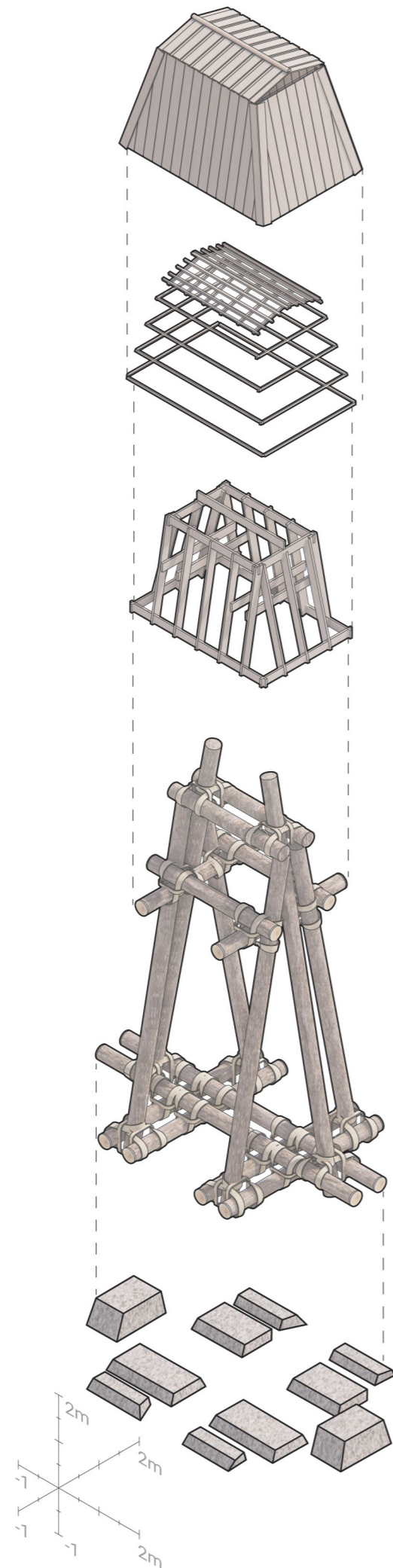

Figur 76. Förenklad fysisk modell i trä och målad gips, skala 1:100 (Författarens foto).

Figur 77. Isometrisk vy från söder av ett Kalhygge utanför Genarp, Skåne med Skörden placerat öster om en stig (Författarens bild).

0 10m

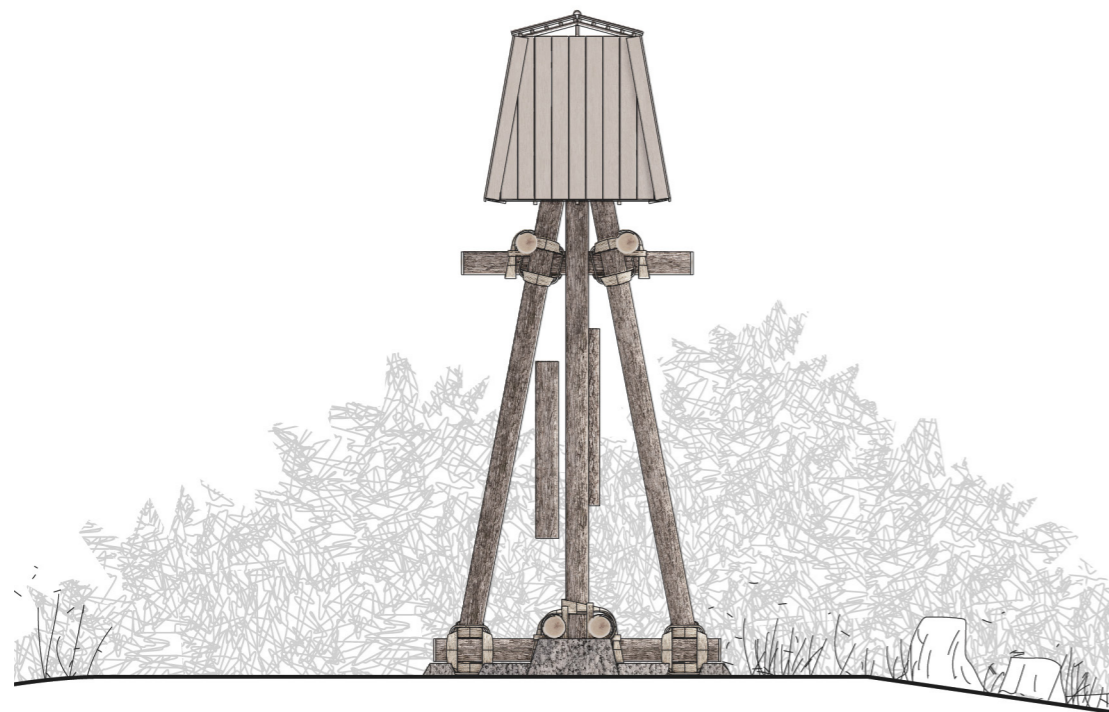
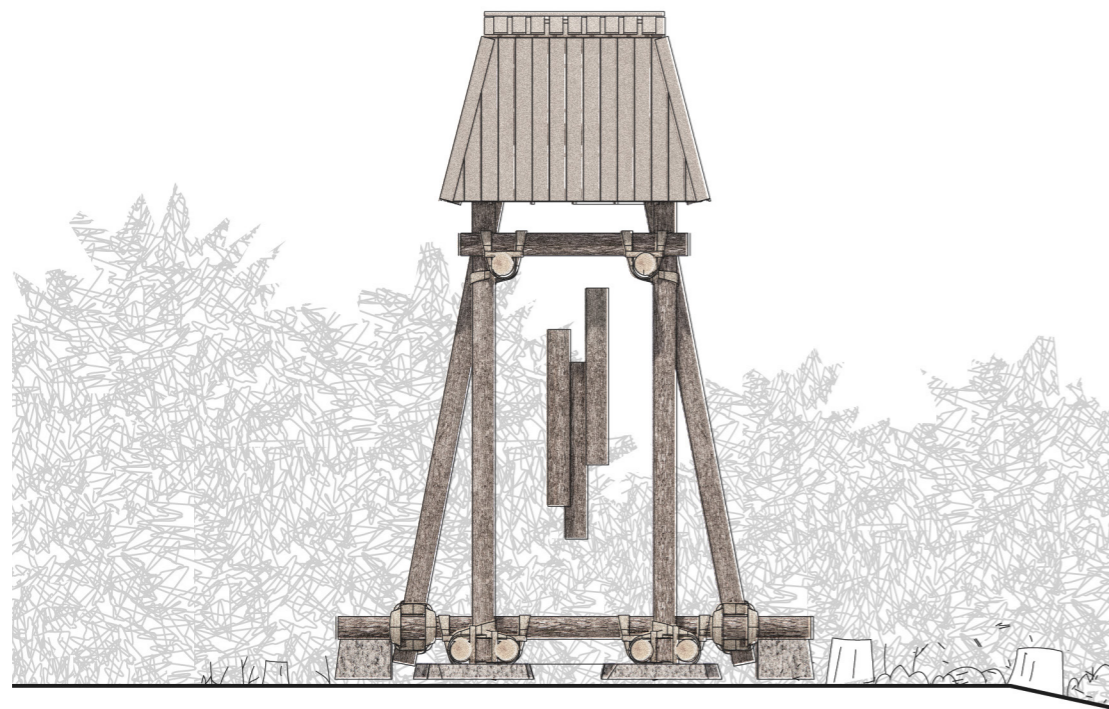

Vikten av vår produktion

Systemet av dess konstruktion är inspirerad av designprincipen reversible building design. Genom enkla byggnadstekniker såsom surring med rep av organiskt material kan konstruktionen demonteras och återanvändas men också tillåtas att förmultna. Stockarna och brädorna skulle komma från platsen den byggs på och med tiden gå tillbaka ner i jorden medans det nya livet växer upp på platsen igen.

Genom en konstruktion där majoriteten av materialen är biologiskt nedbrytbara och kommer från platsen den står på, kommer den så småningom sjunka ner i jorden och ge plats åt det nya liv som tar form.

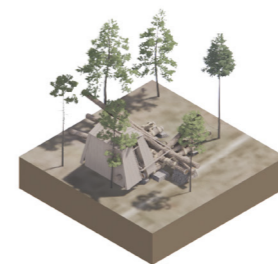
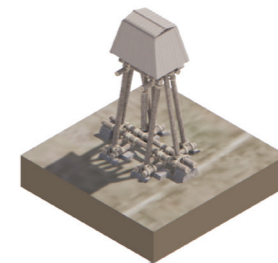
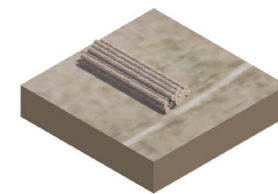
Figur 78. Exploderad isometrisk vy av Skörden (Författarens bild).

Figur 79. Fasad från söder 1:100 (Författarens bild)

Figur 80. Fasad från öster 1:100 (Författarens bild).

Figur 81. Diagram av monumentets form över tid (Författarens bild).

Figur 82. Rendering av närbild vid Skörden (Författarens bild).

Reflektion

Tankar om värde

Detta examensarbete slutade i vad som kan tolkas mer som konst än arkitektur. Projektet har varit en personlig kanal för mig att hantera de känslor jag har just nu för arkitektur där monumenten blev ett resultat av den paradox av känslor som jag har inför framtiden. Ångest, ilska, hopp och förväntan blandas och resulterar i tre konstverk som förkroppsligar en sida mina tankar om samtidens arkitektur.

Figur 83. Rendering av salen för materialets förbränning (Författarens bild).

Genom att undersöka och kombinera teorier om estetik och cirkulär ekonomi, och genom att uttrycka dessa i form av monument, har rapporten försökt utforska möjligheterna och utmaningarna med att skapa estetiskt värde i en cirkulär ekonomi. Rapporten har försökt visa hur samhällets värderingar och tro påverkar vårt synsätt på arkitektur, design och konst genom att diskutera estetikens abstrakta och övernaturliga aspekter, samt kopplingarna mellan sekulär tro och cirkulär ekonomi.

Estetiskt värde är ett begrepp om kräver en uppsats i sig och likaså cirkulär ekonomi. Uppsatsen har genom en kortfattad analys försökt att diskutera frågeställningen och väckt vissa tankegångar som hade kunnat bli radikalt annorlunda vid djupare studier. Att estetik har en djupare innebörd som rör oss på andra sätt än det som går att visa genom siffror och mätningar är dock något som rapporten kommit fram till. Den estetiska kraften måste upplevas. Något som passar dåligt in i dagens ideal.

Rapporten hanterar stora och svåra frågor

om vår samtid och som jag nämnde i början av rapporten så letar den som söker svar på frågorna fel rapport. Målet var att få en chans att fritt undersöka vad estetik är den föreställda framtiden och inte direkt svara på aktualiteten i de frågor som jag tar upp. Det går långt bortom ett examensarbete på arkitektprogrammet. Ett annat lockande spår hade varit att undersöka mindre ädla material och deras estetiska värde. Hur används plast, gipsskivor och andra produkter som är mer temporära i en liknande situation som jag testat i denna rapport.

På frågan som också ställs i de första kapitlen, har monumenten en skönhet? Utifrån de perspektiv som tas upp kan jag tycka det i stunden. En annan person, eller jag själv om några år, kan nog tycka att det är allt utom det. Men målet har varit att försöka hitta aspekter från goda referenser och tankesätt som gör att objektet är något vackert och anses ha ett estetiskt värde. Och jag anser att monumenten följer de tankesätt som presenteras från Sekler, Wöfflin, Hildebrand och Violett-le-Duc.

Att använda religion som ett verktyg för att

föra processen framåt kan enligt vissa kännas som ett märkligt val. Även här hade annat val hade kunnat resultera i en betydligt annorlunda examensarbete. Enligt mig fanns det dock en intressant koppling med historiens diskussioner om skönhet i dess beroende av religion och samtidens komplicerade förhållande till de båda. Religionen har varit anledningen till skapelsen till mycket av historiens mest värdefulla artefakter just för att det fanns en vilja att uttrycka något bortom oss själva. Hade jag kommit in på spåret tidigare hade det varit intressant att undersöka olika religioners ritualer djupare för att kunna utveckla mer övertygande ritualprocesser kopplade till denna tolkning av den cirkulära ekonomin. Något som jag börjar göra i rapporten men hade gärna spenderat mer tid på att utveckla.

Monumenten kan tolkas som provocerande, och tillåts vara det. Examensarbetet är en reflektion på en slags känslomässig paradox för mig och var i min reflektion ett bra sätt för att få djupare intryck i monumenten. Känslan

om att frågan om klimatet bör vara som heliga för oss men också känslan av absurditeten i situationen vi befinner oss i är en kombination av personliga känslor men också en reflektion på delar av samhällets förhållningssätt till ämnet.

En annan fråga är vem som skulle vara ansvarig för monumenten. Deras provokativa sida gör kanske att en lämplig alternativ titel kunde varit "Aktivistiska Monument" då dem går emot många regler, sociala som byggnadstekniska.

Jag tror att många exjobbare känner som jag gör just nu i slutet av denna process. Att man bara börjat skrapa på ytan av de teorier som man studerat under sin tid här på universitetet och jag ser fram emot att studera dem vidare på mitt egna sätt genom mitt framtida yrkesliv.

Källor

- Durmesevic, Elma (2019) *Explorations for Reversible Buildings. BAMB – Buildings as Material Banks*. [03-02-23] <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/recycling> [2023-02-15]
- Bergström, Lars (2021) *Professor Lars Bergström sammanfattar filosofins områden*. Stockholms Universitet. [2023-05-24] Cambridge Dictionary (2023b) *monument*. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/monument> [2023-02-20]
- Boverket (2023) *Utsläpp av växthusgaser från bygg- och fastighetssektorn*. <https://www.boverket.se/sv/byggande/hallbart-byggande-och-forvaltning/miljoindikatorer---aktuellt-status/vaxthusgaser/> [2023-03-21] Corvellec, H. F. Stowell, A. Johansson, N. (2021) *Critiques of the circular economy* <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/jiec.13187> [2023-02-24]
- Bressani, Martin (1996). *The Life of Stone: Viollet-le-Duc's Physiology of Architecture*. ANY: Architecture New York , No. 14, Tectonics Unbound: KERNFORMAND KUNSTFORM REVISITED ! , pp. 22-27
- Cambridge Dictionary (2023a) Recycling, Crowther, Philip. (2005) *Design for Disassembly – Themes and Principles*. Environment Design Guide. S. 1-7.
- Dahl, P.-J. (2019) *Agency in the Sauna: The Architectural Monument in the Era of the Anthropocene*. Rosenberg & Sellier. s. 189-203.

- Duby, Georges, Daval, Jean Luc, Barral i Altet, Xavier, Bruneau, Philippe., Duby, Georges., Ceysson, Bernard. & Le Normand-Romain, Antoinette. (red.) (2015). *Sculpture: from antiquity to the present day*. [New edition] Köln: Taschen. s.984-992. <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/economy/20151201STO05603/circular-economy-definition-importance-and-benefits> [2023-03-21]
- Farthing, Stephen (2015[2010]). *Art: the whole story*. Revised and updated edition. London: Thames & Hudson pg 400.
- Erlandsson, M. Holm, D. (2015) *Livslängdsdata samt återvinningsscenarion för mer transparenta och jämförbara livscykelberäkningar för byggnader*. Svenska Miljöinstitutet.
- Europeiska Kommissionen (n.d.) *EU:s gröna giv*. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_sv [2023-03-21]
- Europeiska Unionen (n.d.) *New European Bauhaus*. https://new-european-bauhaus.europa.eu/index_sv [2023-03-21]
- Europeiska Unionen (n.d.) *New European Bauhaus*. https://new-european-bauhaus.europa.eu/index_sv [2023-03-21]
- Fazio, Michael W., Moffett, Marian & Wodehouse, Lawrence (2013). *A world history of architecture*. 3. ed. London, UK: Laurence King (s.455)
- Hildebrand, Adolf von. (1907) *The problem of form in painting and sculpture*. New York [etc.] G. E. Stechert & co.
- Hägglund, Martin (2020). *Vårt enda liv: sekulär tro och andlig frihet*. Första upplagan Stockholm: Volante.

- Kulturdepartementet (2018) *Politik för gestaltad livsmiljö*. (2017/18:110) Sveriges Riksdag.
- Kulturen (n.d.) *Uranäsboden*. <https://www.kulturen.com/friluftsmuseum/uranasboden/> [2022-09-26]
- Nationalencyklopedin AB (2023) *Estetik*. <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/estetik> [2023-05-24].
- Pletcher, Kenneth (2014) *Ise Shrine*. Britannica. <https://www.britannica.com/topic/Ise-Shrine> [2023-05-25]
- Pintos, Paula. (2019) *People's Pavilion / bureau SLA + Overtreders W*. <https://www.archdaily.com/915977/peoples-pavilion-bureau-sla-plus-overtreders-w> [03-02-23]
- Quentin Stevens , Karen A. Franck & Ruth Fazakerley (2012) *Countermonuments: the anti-monumental and the dialogic*, The Journal of Architecture, 17:6, 951-972, DOI: 10.1080/13602365.2012.746035
- Raworth, Kate (2018) *A healthy economy should be designed to thrive, not grow* | Kate Raworth, <https://www.youtube.com/watch?v=Rhcrbcg8HBw&t=6s> [2023-03-13]
- ReCreate project (2022) *ReCreate | H22 Swedish pilot*, <https://www.youtube.com/watch?v=Rb2Hx27iClc&t=8s>
- Riksantikvarieämbetet (2018) *L1985:7340 Kloster Fornlämning. Fornsök*. <https://app.raa.se/open/fornsok/lamning/50734aab-4479-4d48-83f5-aa33dc23e72b> [03-02-23]
- Sartwell, Crispin (2022) "Beauty", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2022 Edition), Edward N. Zalta (ed.) <<https://plato.stanford.edu/archives/sum2022/entries/beauty/>>. [2023-03-20]
- Schokkaert, Erik. (2019). *Review of Kate Raworth's Doughnut Economics*. London: Random House, 2017, 373 pp. Erasmus Journal for Philosophy and Economics, 12(1), 125–132. <https://doi.org/10.23941/ejpe.v12i1.412>

- Sekler, Eduard F. (1965) *Structure, Construction & Tectonics*. https://610f13.files.wordpress.com/2013/10/sekler_structure-construction-tectonics.pdf [2023-01-16]
- Sommar och vinter i P1 (2020) *Martin Hägg-lund*. [Radioprogram] <https://sverigesradio.se/avsnitt/1518808>
- Stibéus, Magnus (2015) *Kalmar slott – bebyggelse och fynd från 1100-1800-talen*. Arkeologiska Uppdragsverksamheten. s.124.
- Sverigedeokraterna (2022) *Sverige huset*, <https://sd.se/sverige huset/> [2023-05-24]
- Vitruvius (2009). *Om arkitektur: tio böcker. Rev. pocket utg.* Stockholm: Dymling

Bildkällor

Figur 1. Författarens bild

Figur 2. Författarens bild

Figur 3. Rosmedios, Steven (2017) Quarry. [Fotografi] <https://www.flickr.com/photos/sdosremdios/36028288046/in/photolist-WTGoQ7-FFqtiw-5wAdEo-8qNsB2-5wvSLx-8KNSuk-8s3cHL-8s9R8u-5wvUCk-aj9gEE-5wAbjh-cjE8qS-7wQPzX-8s9SGJ-4BRVY9-8s9UPw-4BS9AL-9qXkJS-8qNc4F-antphc-8AtrNG-8s51cy-7PdCRa-8MqPgS-8qSPy5-8s9S1d-4PV1Vi-a7ERUj-antpo4-4BMvWV-7NLJK6-4BRTVu-8KRPGb-8SNLpe-5SS3D9-bnzQJB-5vcnZm-7VWN7P-5wAfa1-5wAeNQ-5wAeKE-ekxgVJ-4sAEK1-5wywjB-5wA9zd-5wvWaR-5wAeZb-5v8o6x-4BS6p7-ds72fk> [2023-05-26]. (CC BY-ND 2.0)

Figur 4. European Union (2022) Spread the word. https://new-european-bauhaus.europa.eu/get-involved/spread-word_en [2023-05-26]

Figur 5. Jensfeldt Annika (2018) Guide till den nya arkitekturpropositionen. [Fotografi] <https://arkitekten.se/nyheter/guide-till-den-nya-arkitekturpropositionen/> [2023-05-26]

Figur 6. Sverigedeokraterna (2022) Sverigedeokraterna presenterar Sverigehuset. [Skärmsklipp från video] <https://www.youtube.com/watch?v=6lO89CGqS1A>

Figur 7. Moma (2019) Jackson Pollocks tavla One, number 31, 1950. [fotografi] <https://www.moma.org/calendar/galleries/5117>

Figur 8. Reeve, Antonia. (u.å.) Allan Ramsay - David Hume, 1711 - 1776. Historian and philosopher. [Fotografi] <https://www.nationalgalleries.org/art-and-artists/2775> [2023-05-26]

Figur 9. Vieth, Andreas. (u.å.) Kant-porträt. [Fotografi] https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kant_gemaelde_3.jpg [2023-05-26]

Figur 10. Nguyen, Marie-Lan. (2006) File:Plato Pio-Clemetino Inv305.jpg. [Fotografi] https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Plato_Pio-Clemetino_Inv305.jpg [2023-05-26]

Figur 11. Författarens bild

Figur 12. Författarens bild

Figur 13. Författarens bild

Figur 14. Författarens bild

Figur 15. Steakley, James. (2009) File:Billdnis (1870).jpg [Fotografi] [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Billdnis_\(1870\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Billdnis_(1870).jpg) [2023-05-26]

Figur 16. Fondation Giacometti (2023) Tall Thin Head, 1954. [Fotografi] <https://www.artsy.net/artwork/alberto-giacometti-tall-thin-head> [2023-05-26]

Figur 17. Författarens bild

Figur 18. Schwabe, Rudolf. (1946) Alte Photographien. [Foto från artikel] Stultifera navis : Mitteilungsblatt der Schweizerischen Bibliophilen-Gesellschaft = bulletin de la Société Suisse des Bibliophiles <https://www.e-periodica.ch/digbib/view?pid=lib-005:1946:3::99#61>

Figur 19. Viollet-le-Duc, Eugene Emmanuel (1850) Construction details of vaults. [scannad print] RIBA Collections. https://www.ribapix.com/construction-details-of-vaults_riba10319# [2023-05-26]

Figur 20. Moore, Charles Herbert. (1890) Fig 109 -Flying buttress and cerestory of Burgos Cathedral. From scan of book "Development and Character of Gothic Architecture" (1890) by Charles Herbert Moore.[Scannad print] https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Fig_109_-Flying_buttress_and_cerestory_of_Burgos_Cathedral.png [2023-05-26]

Figur 21. Monoskop (2015) File:Stenberg Georgii 1921 Spatial Construction KPS 58 N XIII.jpg [Fotografi] https://monoskop.org/Stenberg_brothers#mediaviewer/File:Stenberg_Georgii_1921_Spatial_Construction_KPS_58_N_XIII.jpg [2023-05-26]

Figur 22. Museum of Modern art (u.å.) Construction des rapports des volumes (Construction of Volume Relation) [Fotografi] <https://www.moma.org/interactives/exhibitions/2012/inventingabstraction/?work=228> [2023-05-26]

Figur 23. Mildh, Björn. (2020) Sveaskogs 50 hektar stora kalhygge på Laitavaara. [Fotografi redigerat av författare] <https://www.norrbottn.snf.se/wordpress/sveaskogs-kalhygge-pa-laitavaara-pajala-kommun/> [2023-05-26]

Figur 24. Tan, Weiye (2021) The waste furniture of my campus. [Fotografi] <https://unsplash.com/photos/KJnY-3EuT3c>. [2023-05-26]

Figur 25. Raworth, Kate. (2018) Why we need to move toward an economy that can regenerate

- itself [Diagram] <https://ideas.ted.com/why-we-need-to-move-toward-an-economy-that-can-regenerate-itself/> [2023-05-26]
- Figur 26. Raworth, Kate (2017) diagram av Doughnut economics (Stiliserad av författare). [Diagram] <https://www.kateraworth.com/doughnut/> [2023-05-26]
- Figur 27. Larsen, Jørgen (2022) a house under construction with the roof torn off (Redigerat av Författare). [Fotografi] https://unsplash.com/photos/xG_26OyRKL0 [2023-05-26]
- Figur 28. C.F. Møller Architects (2021) Europaparlamentet, Paul-Henri Spaak-byggnaden. [rendering redigerat av Författare] <https://www.cfmoller.com/p/-sv/Europaparlamentet-Paul-Henri-Spaak-byggnaden-i3697.html> [2023-02-20]
- Figur 29. ReCreate project (2022) ReCreate | H22 Swedish pilot [skärmlapp från video] <https://www.youtube.com/watch?v=Rb2Hx27iClc&t=1s> [2023-05-26]
- Figur 30. Kalmar läns museum (2017) Kalmar slott. Drottningtrappan. Gravsten i nisch entréplanet. [Fotografi] <https://digitaltmuseum.se/021017077417/kalmar-slott-drottningtrappan-gravsten-i-nisch-entreplanet>
- Figur 31. Ohlsson, Viveca (u.å.) Uranäsboden Vinter. [Fotografi] <https://www.kulturen.com/friluftsmuseum/uranasboden/> [2023-05-26]
- Figur 32. Dujardin, Filip. (2017) Peoples pavilion. [Fotografi] <https://bureausla.nl/project/peoples-pavilion/?lang=en> [2023-05-26]
- Figur 33. Dujardin, Filip. (2017) Peoples pavilion. [Fotografi] <https://bureausla.nl/project/peoples-pavilion/?lang=en> [2023-05-26]
- Figur 34. Royal Collection Trust (u.å.) Rome: The Arch of Constantine [Fotografi] <https://www.rct.uk/collection/400713/rome-the-arch-of-constantine> [2023-05-26]
- Figur 35. Leffler, Warren K. (1963) File:March on Washington edit (cropped).jpg [Fotografi] [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:March_on_Washington_edit_\(cropped\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:March_on_Washington_edit_(cropped).jpg) [2023-05-26]
- Figur 36. Shalev-Gerz, Esther (u.å.) The Monument Against Fascism. [Fotografi] <https://www.shalev-gerz.net/portfolio/monument-against-fascism/> [2023-05-26]

- Figur 37. Shalev-Gerz, Esther (u.å.) The Monument Against Fascism. [Fotografi] <https://www.shalev-gerz.net/portfolio/monument-against-fascism/> [2023-05-26]
- Figur 38. Gow, Jessica. (u.å.) Konst ska beröra folk [Fotografi] <https://www.hn.se/%C3%A5sikter/ordet-%C3%A4r-fritt/konst-ska-ber%C3%B6ra-folk-1.48212419> [2023-05-26]
- Figur 39. Arup Associates (2005) Alison Lapper Pregnant [Fotografi] https://artsandculture.google.com/asset/fourth-plinth-marc-quinn/vgHbO_fut46D1A?hl=en [2023-05-26]
- Figur 40. Kornum-Christiansen, Trine (u.å.) Goslar Jäger [Fotografi] https://www.researchgate.net/figure/b-Hans-Lehmann-Borges-Goslar-Hunter-Memorial-1926-Goslar-Germany-photograph-Trine_fig4_326486593 [2023-05-26]
- Figur 41. O'Connor, Peter. (2014) File:GOC Much Hadham 130 Goslar Warrior, Henry Moore (15135442692).jpg [Fotografi] https://commons.wikimedia.org/wiki/File:GOC_Much_Hadham_130_Goslar_Warrior,_Henry_Moore_%2815135442692%29.jpg [2023-05-26]
- Figur 42. Kvarnström, Peter. (u.å.) Bastun i Frihamnen [Fotografi] <https://www.goteborg.com/platser/bastun-i-frihamnen> [2023-05-26]
- Figur 43. Moma (u.å.) Model of Pamiatnik III Internatsionala (Monument to th thrid International) constructed by Tevel' Shapiro, Sofia Dymshits-Tolstaia, Losif Meerzon, and Pavel Vinogradov under Tatlin's Direction. [Fotografi] <https://www.moma.org/interactives/exhibitions/2012/inventingabstraction/?work=226> [2023-05-26]
- Figur 44. Författarens bild
- Figur 45. Författarens bild
- Figur 46. RIBA (2023a) Contrasts: a Catholic town in 1440. [Fotografi av print] https://www.ribapix.com/Contrasts-a-Catholic-town-in-1440_RIBA10213# [2023-05-26]
- Figur 47. RIBA (2023b) Contrasts: a town in 1840. [Fotografi av print] https://www.ribapix.com/Contrasts-a-Catholic-town-in-1440_RIBA10213# [2023-05-26]
- Figur 48. Författarens bild
- Figur 49. Författarens fotografi

Figur 50. Författarens bild

Figur 51. Författarens bild

Figur 52. Författarens bild

Figur 53. Författarens foto

Figur 54. Författarens bild

Figur 55. Husdrömmar (2023) Från barndomshem till funkisdröm i Saltsjöbaden [Skärmlapp från tv-program] Sveriges Television. <https://www.svtplay.se/video/jXkqG5r/husdrommar/fran-barndomshem-till-funkisdrom-i-saltsjobaden?position=641&id=jXkqG5r> [2023-05-26]

Figur 56. Författarens foto

Figur 57. ReCreate project (2022) ReCreate | H22 Swedish pilot [skärmlapp från video] <https://www.youtube.com/watch?v=Rb2Hx27iClc&t=1s> [2023-05-26]

Figur 58. Författarens foto

Figur 59. Författarens bild

Figur 60. Författarens bild

Figur 61. Författarens bild

Figur 62. Författarens bild

Figur 63. Författarens bild

Figur 64. Författarens bild

Figur 65. Författarens foto

Figur 66. Författarens bild

Figur 67. Författarens bild

Figur 68. Författarens foto

Figur 69. Författarens bild

Figur 70. Författarens bild

Figur 71. Författarens bild

Figur 72. Författarens bild

Figur 73. Författarens bild

Figur 74. Författarens bild

Figur 75. Författarens bild

Figur 76. Författarens foto

Figur 77. Författarens bild

Figur 78. Författarens bild

Figur 79. Författarens bild

Figur 80. Författarens bild

Figur 81. Författarens bild

Figur 82. Författarens bild

Figur 83. Författarens bild

LUNDS
UNIVERSITET